

Eeva-Maija Palmi

Taideilmaisullinen toimintamalli
5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusympäristöön.

Sosiaalialan koulutusohjelma
Pedagoginen lapsi- ja nuorisotyö, sosionomi (AMK)
2015

Taideilmaisullinen toimintamalli 5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusympäristöön

Palmi Eeva-Maija

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma
2015

Ohjaaja: Hautala Päivi-Maria

Sivumäärä: 64

Liitteitä: 1-4

Asiasanat: varhaiskasvatus, pienryhmätyöskentely, luova ilmaisu, viisivuotiaan lapsen kehitys

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimus, johon kuuluu toimintamallin kokeilu ja sen kirjallinen raportointi sekä käytännön toimintamallin kuvaus. Toimintatutkimuksessa käsitellään 5-vuotiaiden lasten taidetyöskentelyä pienryhmässä.

Opinnäytetyön päätarkoituksena on madaltaa kasvattajan kynnystä hyödyntää kuvataideilmaisua ujojen lasten kanssa. Lisäksi taideilmaisullinen toimintamalli toimii tukena lastentarhanopettajille ja ohjaajille varhaiskasvatussuunnitelman rinnalla sekä tukee lapsen kehitystä kuvataiteen keinoin. Tarkoituksena on virittää sekä kasvattaja että lapsi kuvallisen ilmaisun maailmaan toimintamallin avulla.

Tavoitteeni on innostaa henkilökuntaa kuvatyöskentelyn monipuolisuudesta päiväkotitarjen hektisyydestä huolimatta. Lisäksi tavoitteeni on herättää kiinnostusta myös niiden kasvattajien keskuudessa, jotka eivät koe kuvan tekemistä vahvuudekseen. Pyrin opinnäytetyöni avulla tuomaan käytännöllisen ja houkuttelevan valmiin toimintamallin kuvataidekasvatukseen tueksi varhaiskasvatukseen, jonka avulla suurissa lapsiryhmissä pienryhmätyöskentely nostettaisiin vahvemmin esille. Tavoitteena on mahdollistaa pienryhmätyöskentelyn avulla lapsen yksilöllinen havainnointi ja lapsen yksilölliset tarpeet, erityisesti hiljaisten lasten kehityksen ja kasvun tukeminen.

Opinnäytetyössäni keskityn erityisesti taiteelliseen ilmaisuun ja sen mahdollistamiseen. Korostan teoria- ja toimintaosuudessa taiteen sekä luovuuden monipuolisuutta ja hyötyjä. Toiminnallisessa osuudessa toteutin teorian pohjalta suunnitellun neljän lapsen kokonaisvaltaista kehitystä tukevan taideilmaisullisen toimintamallin Pispalan päiväkodin 5-vuotiaiden lasten pienryhmälle.

Opinnäytetyöni on laadullinen toimintatutkimus, jossa on etnografisia piirteitä. Lasten ajatukset ja valokuvat ovat koottu työn oheen havainnollistamaan kokonaisuutta. Opinnäytetyöni on toiminnan kehittämistyötä, jossa kuvataide/kuvailmaisutoiminta korostuvat. Käytännön toiminnan jälkeen olen kerännyt lapsilta suullisen ja kirjallisen palautteen. Kuvailmaisutoiminnan olen suunnitellut omakohtaisen kokemuksen pohjalta, jossa teorian tieto tukee käytännön toteutusta. Olen pyrkinyt rakentamaan lapsilähtöisesti päiväkodin ympäristön virikkeellisyyttä ja viihtyvyyttä yhdessä tekemisen kautta. Opinnäytetyöni tukee omaa ammatillista kasvua ja toimii työvälineenä lasten parissa työskenteleville kasvattajille. Käytännön kuvataidetyöskentely on valmisteltu lapsen kehityksen, varhaiskasvatuksen, kuvataidetyöskentelyn, pienryhmätoiminnan ja taidekasvatuksen teorian pohjalta sekä omakohtaisen kokemuksen pohjalta. Kuvataideterapia on ollut myös yksi teoreettinen lähtökohtani toteuttaa pienryhmätyöskentelyä.

ARTISTIC EXPRESSION ACTIVITY MODEL FOR 5-YEAR OLD`S CHILDREN TO EARLY CHILDHOOD ENVIRONMENT

Palmi Eeva-Maija

Satakunta University of Applied Sciences

Bachelor of social services 2015

Supervisor: Hautala Päivi-Maria

Number of pages: 64

Appendices: 1-4

Keywords: early childhood, smallgroups, artistic expression, 5-year old child development

This thesis is an activity analysis, which includes testing a operating model and it's written reporting as well as describing the activity model in practice. The activity analysis deals with art activity of 5-year olds in smallgroups.

The purpose of the thesis is to lower the bar for an education to utilize visual arts expression among shy children. Also artistic expression activity model functions as a support for kindergarten teachers and instructors beside the early childhood education plan and also supports the development of the child through visual arts. My aim is to wire the educator and the child in to a world of visual expression by using this model.

My goal is to inspire the staff about the diversity of visual arts despite the hecticness of daily routines in kindergarten. My aim is to also raise interest among those educators who feel that visual arts is not their strength. I aim to provide with this thesis a practical and attractive activity model for support of the visual arts education in the early childhood education, which helps to raise up issue of working in smaller groups among big child groups. Aim is to make possible with working in smaller groups to observe and recognize the needs of individual children, especially to support the growth and development of more silent children.

In my thesis I focus especially in artistic expression and how to make it possible. I emphasize in theory and activity section the diversity and benefits of art and creativity. In the In the operating section I carried out a visual arts expression activity model that supports the comprehensive development of the child on basis of the theory for 5-year old's children small group of four at Pispala kindergarten.

My thesis is a qualitative activity analysis with ethnographic features. The thoughts and images of the children are put together beside the thesis to demonstrate the big picture. My thesis is developing the activity where art/visual expression is emphasized. After the practical activity I have collected a spoken and written feedback from the children. I have designed the visual art expression activity on basis of my own experience, where theory supports practical activity. I have strived to make the environment of kindergarten a more incentive and comfort for the children through doing together. My thesis supports one's own professional growth and functions as a tool for those working among children. The practical visual art activity is prepared on basis of child development, early stage education, visual art activity, working in small groups, visual art theory and on my own experience. Visual art therapy has also been my one theoretical standpoint to carry out working in smaller groups.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	8
3	OPINNÄYTETYÖN TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA YHTEISTYÖTAHO	9
4	OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	10
4.1	Tutkimusmenetelmästä	10
4.2	Varhaiskasvatuksesta	11
4.2.1	Esiopetuksen keskeisin tehtävä	13
4.2.2	Taiteellisen ilmaisun ja kokemisen ydinkohdat	13
4.2.3	Kasvatusyhteisön vaikutus lapsen taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen sekä tunneilmaisu	13
4.2.4	Luova varhaiskasvatusympäristö.....	15
4.2.5	Kasvatuskumppanuus	15
4.2.6	Pienryhmätyöskentely	16
4.3	Viisivuotiaan lapsen kehitys	18
4.3.1	Psyykinen ja kielellinen kehitys	18
4.3.2	Sosiaaliset taidot	19
4.3.3	Motoriset taidot	20
4.3.4	Oppiminen	21
4.4	Taideilmaisullisen toiminnan teoreettiset lähtökohdat	22
4.4.1	Taideterapeuttinen toiminta varhaiskasvatuksessa.....	24
4.4.2	Luovan työskentelyn vaiheet taideterapeuttisessa toiminnassa.....	28
4.4.3	Taideterapeuttisen toiminnan käytännön eteneminen	30
4.5	Reggio Emilia –pedagogiikka.....	32
4.5.1	Dialogisuus	35
4.5.2	Taidekasvatus	36
5	KÄYTÄNNÖN TOIMINTAMALLIN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI	38
5.1	Suunnittelu	39
5.2	Toteutus.....	40
5.3	Taideilmaisullinen toimintamalli ja sen toteutus: Hyvä ystävä -toimintamalli (liite 3)	41
5.3.1	Aloitus eli valmistautumisvaihe	41
5.3.2	Virittäytyminen eli työskentelyyn hiljentyminen “Hautomisvaihe”	42
5.3.3	Työskentely eli oivallusvaihe	42
5.3.4	Arviointivaihe eli jakaminen ja liittäminen	43
5.3.5	Päätösvaihe eli lopetus	44

5.3.6	Palaute ja arviointi	45
5.4	Taideilmaisullinen toimintamalli ja sen toteutus: Kesäretki-toimintamalli (liite 4)	47
5.4.1	Aloitus eli valmistautumisvaihe	47
5.4.2	Virittäytyminen eli työskentelyyn hiljentymien “Hautomisvaihe”	48
5.4.3	Työskentely eli oivallusvaihe	49
5.4.4	Arviointivaihe eli jakaminen ja liittäminen	50
5.4.5	Päätösvaihe eli lopetus	50
5.4.6	Palaute ja arviointi	51
5.5	Taidenäyttely.....	52
6	YHTEENVETO TAIDETYÖSKENTELELYSTÄ JA -TOIMINTAMALLISTA	54
7	POHDINTA.....	58

1 JOHDANTO

Virikkeellinen ja visuaalinen ympäristö kannustaa lasta leikkimään ja tukee lapsen mielikuvituksen monipuolisuutta. Kuvallisen ilmaisun kautta lapsi pääsee toteuttamaan itseään ja antaa tilaa sekä mahdollisuuden esimerkiksi hiljaisempien persoonien itseilmaisulle. Halusin lähteä perehtymään havaittuihin seikkoihin tarkemmin ja siitä syystä päätin työstää opinnäytetyöni tämän aiheen ympärille.

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimus, johon kuuluu käytännön toteutus ja kirjallinen raportti. Opinnäytetyö sisältää kirjallisen teoriaosuuden, toteutuksen, käytännön toimintamallin kuvauksen ja raportoinnin. Toimintatutkimuksessa käsitellään viisivuotiaiden lasten taidetyöskentelyä pienryhmässä sekä kirjalliseen raporttiin olen sisällyttänyt taidetyöskentelyn monipuolisuuden ja kasvattajan roolin.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössäni on toimintatutkimuksen näkökulman piirteitä. Olen toteuttanut valmiin taideilmaisullisen toimintamallin varhaiskasvatukseen ja kohderyhmänä pienryhmätyöskentelylle ovat viisivuotiaat lapset ja päiväkodin henkilökunta. Taideilmaisullisessa toimintamallissa on terapeuttisia piirteitä. Sen tarkoituksena on toimia tukea lastentarhanopettajien ja ohjaajien varhaiskasvatussuunnitelman rinnalla sekä tukea lapsen kehitystä kuvataiteen keinoin.

Opinnäytetyön päätarkoituksena on madaltaa kasvattajan kynnystä hyödyntää kuvataidetta lasten kanssa. Tarkoituksena on virittää niin kasvattaja kuin lapsi kuvataiteen maailmaan valmiin toimintamallin avulla.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Stakes 2005, 11–12, 20) mukaan kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuutta, joka toteutetaan kasvatuksellisenä vuorovaikutuksena lapsen eri elämänpiireissä. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat esimerkiksi perhepäivähoitopaikat ja päiväkodit. Stakesin mukaan varhaiskasvatuksen olennainen osa on mahdollistaa lapsen toimiminen

hänelle itselleen ominaisella tavalla. Lapsen omaehtoinen toimiminen koostuu esimerkiksi liikkumisesta, leikistä, tutkimisesta ja taiteellisesta ilmaisemisesta. Keskityn tässä opinnäytetyössä erityisesti taiteelliseen ilmaisuun ja sen mahdollistamiseen. Korostan teoria- ja toimintaosuudessa taiteen sekä luovuuden monipuolisuutta ja hyötyjä.

Tavoitteeni on innostaa henkilökuntaa kuvataiteen monipuolisuudesta ja kannustaa työntekijöitä, jotka eivät koe kuvataidetta vahvuudekseen. Yksi päätavoitteistani on opinnäytetyöni avulla tuoda käytännöllinen ja houkutteleva valmis toimintamalli kuvataidekasvatukseen tueksi varhaiskasvatukseen. Tässä mallissa olen soveltanut myös kuvataideterapeuttista tekemisen menetelmää ja sen teoriaa.

Toteutin opinnäytetyön toiminnallisen osuuden Pispalan päiväkodissa Tampereella. Toimintatutkimukseen osallistui yhteensä neljä lasta ja yhteistyötä tein tiiviisti myös lastentarhanopettajan kanssa. Toiminnallisen osuuden toteutuksessa tein yhteistyötä lasten vanhempien kanssa ja kasvatuskumppanuus toteutui osana käytännön toimintaa. Opinnäytetyö sisältää lasten kanssa käytyjä keskusteluita ja valokuvia lasten työskentelystä. Vanhemmilta on esitietolomakkeen avulla kysytty lupa valokuvien käyttöä ja lasten ajatusten julkaisua varten (liite2). Kirjallisessa opinnäytetyössä käytetyt valokuvat ovat sisällytetty tekstin oheen luomaan tunnelmaa aihepiiristä ja vanhempien toiveet henkilöllisyyden selventymisestä on otettu huomioon. Kuvat on itse otettu ja kuvattu toiminnan kokeilukerroilla. Toteutin käytännön kokeilut päiväkodissa kahdesti sekä töistä kokosin taidenäyttelyn päiväkodin kevätjuhlaan.

Opinnäytetyössä olen huomionnut lasten eettisen kohtelun ja tästä syystä olen työssä käytettyihin esimerkkeihin muuttanut lasten nimet. Olen myös kunnioittanut lapsen itsemääräämisoikeutta, ottaen huomioon lapsen iän ja kehitystason sekä toiminut luottamuksellisesti yhteistyö päiväkodin kanssa. Olen mahdollistanut lapsen tunteilmaisun, hiljentymisen, ihmettelyn, kysymisen ja pohdinnan lapsen oman tahtonsa mukaan.

Työssä on huomioitu lapsilähtöisyys ja kierrätysmateriaalien hyödyntäminen. Käytännön toiminnan jälkeen olen kerännyt lapsilta suullisen ja kirjallisen palautteen. Päiväkodin lisäksi, yhteistyökumppaneina ovat toimineet paikalliset yritykset, joista

kartoitin kierrätysmateriaalit kuvataidetyöskentelyyn ja taideinstallaatioihin. Ulkoisia yhteistyötahoja ovat olleet mm. Kodin Ykkönen Tampere, Rautia Toikkonen Ylöjärvi ja Eurokangas Tampere.

Kuvallisen ilmaisun käytännön toiminnan olen suunnitellut omakohtaisen kokemuksen pohjalta, jossa teoretieto pohjustaa käytännön toteutusta. Olen hyödyntänyt opinnäytetyössäni neljän vuoden visualistin työkokemusta. Olen pyrkinyt luomaan lapsilähtöisesti päiväkodin ympäristöön virikkeellisyyttä ja viihtyvyyttä yhdessä tekemisen kautta. Opinnäytetyöni toimii tulevaisuudessa työkaluna itselleni ja lasten parissa työskenteleville kasvattajille. Käytännön kuvataidetyöskentely on valmisteltu lapsen kehityksen, varhaiskasvatuksen, kuvataidetyöskentelyn, pienryhmätoiminnan ja taidekasvatuksen, kuvataideterapeuttisen teoretiedon sekä omakohtaisen kokemuksen pohjalta.

2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Vilkan (2010) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön toiminnallinen osa on tutkivan tekemisen näyte, jonka tarkoituksena on ilmentää opinnäytetyön tekijän ammatillista osaamista. Kirjallisessa raportissa toiminnallista osuutta voidaan havainnollistaa valokuvin. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy toiminnallisuus, teoreettisuus, tutkimuksellisuus ja raportointi. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee tietoa, jolla tekijä itse voi toiminnallista tuotosta perustellusti rajata, tarkentaa, uudistaa, kehittää sekä luoda kohdetta paremmin palvelevaksi. (Vilka 2010.)

Tässä opinnäytetyössä tuotoksena on valokuvin tehostettu toimintamalli. Toimintamallin avulla lasten kanssa työskentelevä kasvattaja saa avukseen valmiin mallin hektiseen varhaiskasvatusympäristöön. Tämä toimintamalli avaa yhden tavan toimia hiljaisten ja ujojen lasten parissa, huomioiden heidän tarpeitaan ja ilmaisuaan. Kuvallinen menetelmä tukee heidän kehittymistään tunne- ja itseilmaisun alueilla.

Kuva 1: Materiaalit

3 OPINNÄYTETYÖN TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA YHTEISTYÖTAHO

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Tampereen kunnallinen päiväkoti, Pispalan päiväkoti. Pispalan arvojen pohjana ovat lapsen tarpeet. Pispalan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan yhdessä tekemistä ja Pispalan päiväkodin henkilökunta takaa lapselle turvallisen paikan kasvaa ja kehittyä. Yhteistyö päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa liikkumista, leikkimistä, tutkimista, itseilmaisua ja taiteellista kokemista kuvataan lapselle ominaisiksi tavoiksi toimia ja ajatella. (Tampereen kaupungin www-sivut 2015)

Yhteistyö Pispalan päiväkodin kanssa syntyi keväällä 2015. Esiteltyäni tutkimussuunnitelman Pispalan päiväkodille, he innostuivat yhteistyöstä. Päiväkodin lastentarhanopettaja ehdotti viiden lapsen pienryhmää, joista kaikki olivat viisivuotiaita ja siirtymässä syksyllä 2015 esikouluun. Toteutukseen lopulta osallistui kokonaisuudessaan neljä lasta. Pienryhmä koostui kolmesta tytöstä ja yhdestä pojasta. Tutkimuslupa ja sopimus opinnäytetyöstä tehtiin maaliskuussa 2015.

Pispalan päiväkoti sijaitsee kauniilla paikalla Tampereen Pispalan harjun kupeessa. Ympäristö mahdollistaa otollisen sijaintinsa vuoksi retkeilyn lähiympäristössä ja kulttuurikokemukset. Rakennuksena Pispalan päiväkoti on kodinomainen, vanha ja iso puutalo. Pihapiiri ja julkisivu on uudistettu 2014. Arkkitehti on suunnitellut pihapiirin lapsilähtöiseksi, turvalliseksi ja kauniin idylliseksi, lapsen mielikuvitusta tukevaksi.

Päiväkodissa toimii kaksi ryhmää, joissa on 1–6 -vuotiaita lapsia. Pispalan päiväkodin tilat mahdollistavat hyvin pienryhmätyöskentelyn. Rakennuksesta löytyy erillisiä tiloja, joissa kuvataidetyöskentely on mahdollista toteuttaa ilman häiriötekijöitä.

4 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tutkimusmenetelmästä

Teoriaosuus tukee toiminnallista toteutusta. Korostan kuvataideilmaisullisessa toimintamallissa lapsen kuulluksi tulemistä ja haluan toiminnan kautta, hyödyntää heidän itseilmaisuaan. Tämä toiminnallinen opinnäytetyö kuuluu laadulliseen kvalitatiiviseen tutkimusparadigmaan, jossa on toimintatutkimuksen piirteitä.

Anttilan mukaan laadullisessa tutkimuksessa on kyse, jonkin ilmiön laadusta ja näin ollen laatu tekee kohteesta merkityksellisen. Toimintatutkimus on kiteytetty ihmisen luomaksi toiminnalliseksi systeemiksi, eli siihen sisältyy tietoista tavoitteellista toimintaa ja henkilöitä, jotka pyrkivät tavoitteisiinsa. Anttilan mukaan toimintatutkimukseen kuuluu osallistuva suunnittelu, sillä kehittämisprosessi tehdään yhdessä tutkijan ja niiden kanssa, joita asia koskee. (Anttila 2006, 275–439.)

Toimintatutkimus on ns. pehmeisiin menetelmiin kuuluva tutkimusmenetelmä, jonka avulla voidaan puuttua todellisiin elämän tapahtumiin ja tarkastellaan väliintulon vaikutuksia. Anttila toteaa, että toimintatutkimus on tapa tutkia jotakin ajatusta käytännössä. Toimintatutkimuksen ajatus on muuttaa tai kehittää jotakin tai saada aikaan todellista muutosta. Anttila kuvaa toimintatutkimusta prosessina, joka tähtää asioiden kehittämiseen entistä paremmiksi. (Anttila 2006, 439–440.)

Anttilan mukaan kriittiseen paradigmaan kuuluvalla toimintatutkimuksella on kriittiselle refleksiivisyydelle keskeinen merkitys. Tutkija ja kaikki projektiin kuuluvat jäsenet tarkastelevat kriittisesti tekemisiään. Jäsenet täsmentävät kysymyksiä, pohtivat käytetyn menetelmän ja toimintasuunnitelman pätevyyttä. Anttilan teoksessa toimintatutkimuksen on kuvattu spiraalimaisiksi kerroksiksi, jotka ovat suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi. (Anttila 2006, 440–444.)

Lämsän mukaan monet suomalaiset perheet olivat lujilla 1990-luvun talouslaman aikana. Perheiden ja vanhempien pahoinvointi ja ahdinko näkyi usein viiveellä lasten ja nuorten psyykkisenä pahoinvointina. Tämä on havaittu mielenterveys-, päihde-

ja sosiaalityön palveluissa. Lämsä kiteyttää, että lama-aikana heikennettiin juuri niitä palveluja, joiden tarve lisääntyi. Sosiaalihuollon asiakkaina olevat lapset ja nuoret ajautuivat syrjäytymisvaaraan. Lämsä toteaa, että osa lama-ajan lapsista ei välttämättä saanut olla lapsia, eivätkä nuoret välttämättä kasvaneet aikuisiksi. (Lämsä 2009, 22.)

Lämsän mielestä kasvuympäristöllä on iso merkitys lapsen tulevaisuudelle. Läheiset ihmiset luovat kehittyvän lapsen turvallisuuden tunteelle perustan. Varhaislapsuudessa vanhemmat ovat usein lapsen ensisijaisia huolehtijoita. Tärkeiksi ihmisiksi lapselle tulevat muut perheen ja sukuyhteisön jäsenet. Lämsän mielestä on tärkeää, että lapsi voi tuntea olevansa rakastettu jäsen. (Lämsä 2009, 22.)

Pieni lapsi on avoin maailmalle ja maailma on avoin myös lapselle. Hän on utelias ympäristössään ja oppiessaan kielen salat hän oppii maailman ilmiöiden pohtimisen. Esimerkkinä Haarakangas on kirjoittanut ”Mistä tuuli tulee?” ”Miksi aurinko lämmittää?” ”Miksi talvella on kylmä?”. Leikkivä lapsi on Haarakankaan mielestä kokonaisvaltaisesti läsnä maailmassa. Lapsi on valpas ympäristölleen, vaikka on keskittynyt leikkeihinsä ja omiin puuhiinsa. Jokaisella lapsella on tietysti temperamenttieroja. Silti Haarakankaan mielestä kukaan ei ole välinpitämätön, ennakkoluuloinen, ujo tai arka ihmisiä kohtaan. lapsi on luonnostaan sosiaalinen ja hakeutuu lähelle ihmistä. Luottamus maailmaan syntyy lapsen kohdatessa ihmisen, joka tyydyttää hänen tarpeensa ja huolehtii hänestä. (Haarakangas 2011, 129.)

4.2 Varhaiskasvatuksesta

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoite on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoite on ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda osaltaan edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 7.)

Stakesin mukaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoite on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta ja vanhempien osallisuutta lapsensa

varhaiskasvatuksen palveluissa. Stakes nostaa tavoitteeksi myös moniammatillisen yhteistyön sellaisten eri palveluiden kesken, joilla tuetaan perhettä ja lasta ennen lapsen peruskoulun alkamista. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten opas 2005, 7.)

Varhaiskasvatus on lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteeksi Stakes on laatinut lapsen tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistymisen. Tarvitaan kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien tiivistä yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta kasvattajien ja perheiden yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten opas 2005, 11.)

Varhaiskasvatus koostuu hoidon, opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuudesta, jonka yhteiskunta järjestää, tukee ja valvoo. Varhaiskasvatus kiteytetään Stakesin oppaassa suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi vuorovaikutukseksi ja yhteistoiminnaksi, jossa lapsen omaehtoinen leikki on keskiössä. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten opas 2005, 11.)

Keskeinen voimavara varhaiskasvatuksessa on henkilöstön ammattitaito. Laadukkaassa varhaiskasvatustyössä on olennaista, että koko kasvatusyhteisöllä ja jokaisella yksittäisellä kasvattajalla on vahva ammatillinen tietoisuus ja osaaminen. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten opas 2005, 11.)

Kasvattajien tehtävänä on huolehtia seuraavista lapsen koko elämää koskevista kasvatuspäämääristä, jotka ovat henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten opas 2005, 13.)

4.2.1 Esiopetuksen keskeisin tehtävä

Esiopetus edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Siinä seurataan ja tuetaan lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä sekä ennalta ehkäistään esiin tulevia mahdollisia vaikeuksia. Esiopetuksen tehtävän on vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten kokemusten avulla sekä tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. (Opetushallitus 2010, 6.)

4.2.2 Taiteellisen ilmaisun ja kokemisen ydinkohdat

Peruskokemukset taiteen kautta syntyvät musiikki-, kuva-, tanssi- ja draamatoiminnan kautta. Taiteellisten kokemusten lumous virittävät lapsen toiminnallisuuden ja tempaavat mukaansa. Taidetta tekevän lapsen esteettisessä ympäristössä on oppimisen iloa, taiteellista draamaa, muotoja, ääniä, värejä, tuoksua, tunteita ja eri aistialueiden yhdistelmiä. Taiteessa lapsen on mahdollista luoda mielikuvitusmaailma, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 23.)

Taiteeseen liittyy säännönmukaisuutta lapsen oppimisen ja harjoittelun kautta. Lapsi nauttii ilmaisusta, taidoista ja taiteesta, tehdessään yksin että osallistuessaan erilaisiin tuotoksiin yhdessä muiden kanssa. Taiteellinen tekeminen ja kokeminen kehittävät lasta yksilönä sekä ryhmän jäsenenä. lapsuudessa saatujen taiteellisten kokemusten varaan rakentuvat myöhemmät taidemieltymykset ja valinnat sekä lapsen kulttuuriset arvostuksensa. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 24.)

4.2.3 Kasvatusyhteisön vaikutus lapsen taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen sekä tunneilmaisu

Kasvattajayhteisö mahdollistaa lapselle taiteellisen kokemisen ja tunneilmaisun. Kasvattaja yhteisön tulee huomioida ja kunnioittaa lapsen omia persoonallisia valintoja ja havaintoja. Kasvattaja antaa aikaa, tilaa ja rauhaa lapsen luovuudelle ja mieli-

kuvitukselle. Luovat ideat ja ilo yhdessä tekemisestä ohjaavat ja tukevat lapsen kokonaisvaltaista toteutusta. Lapselle tulee antaa mahdollisuus toimia monipuolisesti taiteen eri alueilla, (esimerkiksi laulu, soittaminen, askartelu, piirtäminen, maalaus). (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 24.)

Tunteita koetaan, havaitaan ja ilmaistaan. Ne voivat aiheuttaa fyysisiä reaktioita. Esimerkiksi ulospäin näkyvä ja kuuluva itku tulee ennen kuin hän saa sanotuksi, että sattuu tai on surullinen koska häntä sattui. Ihmisen yleisesti negatiiviseksi kutsuttujen tunteiden, kuten vihan, ilmaisua on pyritty rajoittamaan, sillä niiden esiin tuominen on koettu sopimattomaksi. Nykyään ihminen pyrkii kokemaan vain positiivisia tunteita, kuten iloa. Ihmisen elämä esiintyy kuitenkin molempia. Kyseisten tunteiden ilmaiseminen, tunteiden osoittaminen ja muille näkyväksi tekeminen, ovat kaikki oikeastaan sama asia. Ihmisen tapaan ilmaista tunteita vaikuttaa suuresti hänen kulttuurinsa, ja ilmaisu voi olla joko verbaalista tai motorista. Länsimaissa pidetään suuremmissa arvossa tunteista puhumista ja niiden sanallista kuvaamista. Todellinen tunteiden analysointi puhumalla tunteista on mahdollista vasta, kun ihminen on tunnistanut ja nimennyt tunteensa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 174–176, 180, 219.)

On syytä puhua tunteiden hallinnasta, ei hallitsemisesta. Tunteiden hallinnassa on kyse tunneilmaisun kontrolloinnista ja muuntamisesta sopivaan muotoon, ei tunteiden tukahduttamisesta. Ihminen ei voi hallita tunteitaan täysin ja ilmaista niitä aina haluamallaan tavalla. Ihmisen on siis opeteltava hillitsemään tunteiden aiheuttamaa käytöstään ja toimintaansa. Ihmisellä on täysi oikeus tuntea mitä tuntee, mutta hänen ei tule käyttäytyä niiden takia esimerkiksi väkivaltaisesti tai aggressiivisesti. (Keltikangas-Järvinen 2010, 213–215.)

Kun esimerkiksi lapsi näyttää tunteensa voimakkaana, hän harjoittelee niiden hallintaa. Tunteista johtuvat käytöksen ylilyönnit ovat sallitumpia lapsille kuin aikuisille, sillä he eivät vielä kykene yhtä hyvin hallitsemaan käytöstään. Erittäin voimakkaat vihanpurkaukset aikuisella kertovat kyvyttömyydestä tunteiden kypsään hallintaan. Tällainen henkilö saattaa turvautua esimerkiksi väkivallan tekoihin. Tunneilmaisultaan ja tunteiden käsittelytaidoiltaan kypsä ihminen osaa kontrolloida osaa tunteisiinsa liittyvästä käytöksestä. Tällöin ihmisille syntyy vähemmän sosiaalisia haasteita tai

ongelmia muiden kanssa. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 235; Keltikangas-Järvinen 2010, 213–215.)

Kasvattajan tulee dokumentoida lasten taiteellista toimintaa ja järjestää tilaisuuksia lasten taiteellisten tuotosten esittämiseksi. Kasvatusyhteisössä tulee tukea myös kasvattajien erilaisia ammatillisia taitoja, spontaaniutta, luovuutta ja uskallusta improvisointiin. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 24.)

4.2.4 Luova varhaiskasvatusympäristö

“Ympäristön esteettisyys sellaisenaan voi olla lapselle taide-elämys” (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 24). Varhaiskasvatusympäristö pyritään tekemään lapselle virikkeelliseksi, jotta lapsella on mahdollisuus kokea taiteellisia elämyksiä sekä antaa aikaa ja tilaa tutkia vapaasti taiteellisia materiaaleja, ideoita ja käsitteitä sekä harjoittaa monipuolisesti omia taitojaan. Stakesin mukaan varhaiskasvatusympäristössä lapsen taiteellinen osaaminen ja ilmaisu tuodaan esille. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 24.)

Taiteesta nauttiva kasvattaja luo ympäristössään innostavan ilmapiirin ja antaa huomaamattaan esikuvan taiteeseen suhtautumisen tavoista. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 24.)

4.2.5 Kasvatuskumppanuus

Stakes on kiteyttänyt varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppaaseen, että kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kehityksen, kasvun ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tämä edellyttää tasavertaisuutta, luottamusta ja toistensa kunnioittamista. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät lapselle kahden tärkeän tahon, varhaiskasvatuksen kasvattajien ja vanhempien tiedot ja kokemukset. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuuden tärkein tavoite on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, oppimisen tai kehityksen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen strategia lapsen tukemiseksi. (Sosi-aali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen opas 2005, 32.)

Hautalan ja Honkasen mukaan varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle on mahdollista järjestää kuvataideterapeuttisen toiminnan jälkeen oma yksilöllinen tapaamiskerta, johon kutsutaan mukaan vanhemmat. Lapsi voi itse kertoa kuvistaan vanhemmille ja ne katsotaan yhdessä rauhassa lävitse. Näin ollen lapsi kokee, että hänen töitään arvostetaan ja häntä kuullaan. Tässä tilanteessa mahdollistuu ohjaajan, lapsen ja vanhempien välinen vuorovaikutus. (Laine, Olsson, Peurala, Saine & Silvola 2012, 51.)

4.2.6 Pienryhmätyöskentely

Pienryhmällä tarkoitetaan, isoa ryhmää, joka on jaettu pienempiin ryhmiin. Esimerkkinä; Päiväkodissa kolmen kasvattajan ryhmässä voi olla kaksikymmentäyksi 3–5 -vuotiasta lasta. Kun lapset jaetaan ikäryhmittäin aikuisten kesken, jokaisessa pienryhmässä on seitsemän taito- ja ikätasoltaan samankaltaista lasta. Mikkolan ja Nivalaisen mukaan pienryhmässä kasvattaja pystyy huomaamaan nopeasti, jos joku lapsista on epävarma tai kaipaa rohkaisua ja kannustusta. Lapsi voi jännittää sellaisia asioita, joita aikuinen ei tule ajatelleeksi. Aikuisen kanssa lapsi saa kokeilla uusia asioita yhdessä, eikä jää yksin tunteidensa kanssa. (Mikkola ja Nivalainen 2009, 21.)

Kaipio toteaa, että lapsi muokkaa toimintaansa sen mukaan, mikä hänen vertaisryhmässään on sallittua. Vertaisryhmällä Kaipio tarkoittaa ryhmää, jonka jäseniä yhdistää esimerkiksi elämäntilanne tai ikä. Päiväkodissa lapset ovat vertaissuhteessa toisiinsa. Vertaisryhmällä ja kokemuksella vertaisryhmästä on suuri merkitys lapsen persoonallisuuden kehittymisessä. Kaipio kiteyttää päivähoiton kasvattajien tehtäväksi, opastaa lapsia tasavertaiseen vuorovaikutukseen ja vaikuttamaan ryhmän toimintaan. (Kaipio 2000, 110–111.)

Heleniuksen mukaan päivähoitossa ryhmän toimintaan vaikuttavat lasten ja aikuisten persoonallisuuksien lisäksi ryhmän kasvatushenkilön kouluttautuneisuus ja ryhmän koko. Ryhmäläisten väliset suhteet vaikuttavat siihen, saako lapsi tilaa erityispiirteilleen. Toimivassa ryhmässä lapsen yksilöllisyys ja temperamentti saavat kehittyä. Heleniuksen mielestä kasvattajalla täytyy olla valmius tunnistaa lapsiryhmän kokonaisvaltainen tilanne ja kasvattajan tulee osata vaikuttaa siihen positiivisesti. (Helenius 2008, 57–58.)

Aikuinen pystyy kuitenkin vaikuttamaan pedagogisilla valinnoillaan, mitä lasten kanssa tehdään ja millaista toimintaa tehostetaan, vaikkei hän pystyisi vaikuttamaan lapsiryhmän kokoon tai koostumukseen. (Helenius 2008, 63.)

Kasvattajan on otettava huomioon toiminnan sisältö ja ajoitus. Etukäteen on harkittava, millaiselle ryhmälle toiminta sopii: toteutettavaksi yksin, pienryhmässä, pareittain vai koko ryhmän kesken? Heleniuksen mukaan lasten mielipiteiden kuunteleminen ja mielialojen seuraaminen tukevat lapsilähtöisyyttä. Aikaa tulisi järjestää luovalle toiminnalle kuin vapaalle leikillekin. Liian pitkät ja toistuvat opetustilanteet, joissa lapset joutuvat istumaan hiljaa paikoillaan, saattavat aiheuttaa vaikeuksia lasten keskinäisissä suhteissa. (Helenius 2008, 64.)

Ryhmän kasvattajien tehtävä on varmistaa, että kaikkien lasten tarpeisiin vastataan. Cantellin mukaan lapsen yksilöllinen huomioiminen on helpompaa, jos kasvattajan ei tarvitse samaan aikaan huolehtia koko ryhmästä ja ryhmän tarpeista. Epävarma ja vetäytyvä lapsi tarvitsee aikuisen tukea toimintaan pääsemisessä, siinä pysymisessä ja taitojensa kehittämisessä. (Cantell 2010, 44–47.) Pienryhmätyöskentely edesauttaa positiivisten ryhmäsuhteiden muodostumisessa, varsinkin, jos osalle lapsista on haastavaa osallistua vuorovaikutukseen muiden kanssa.

Kuva 2: Hyvä ystävä taideistallaation työstöä

4.3 Viisivuotiaan lapsen kehitys

Tämä ikäkausi on luomisen ja työn ilon aikaa. Lapsi nauttii saadessaan luoda uutta. Erityisesti vapaasti maalaaminen ja muovailu ovat mieleistä puuhaa. Lapselle merkitsevät muoto ja väri paljon, mutta hänen on hyvä saada luoda vapaasti, suurin liikkein ilman realismin rajoja. (Jarasto & Sinervo 2000, 65.)

4.3.1 Psykkinen ja kielellinen kehitys

Ahosen mukaan viisivuotias lapsi osaa taivuttaa sanoja hankalissakin lauseissa ja omaa laajan sanavaraston. Taivutusmuotojen hallinta puheessa on edellytys myöhemmin tapahtuvalle kirjoittamisen ja lukemisen oppimiselle. Viisivuotias osaa myös eriyttää lauseessa ennakoivan, nykyhetken ja tulevan tapahtuman. Hän osaa myös luokitella ympäristön esineitä mielessään yhden ominaisuuden mukaan, esimerkiksi värin tai koon perusteella. Viisivuotiaan tarinankerrontataito kehittyy ja tarinat ovat sisällöltään monipuolisempia ja pidempiä kuin nuoremmilla lapsilla. Hän oppii

ajanmääreitä, kuten viikonpäiviä ja vuodenaikoja. Ryhmässä viisivuotiaat osaavat useimmiten keskittyä vastausvuoron odottamiseen ja kuuntelemiseen. (Ahonen 2006, 42–46.)

Lapsi osaa vastata itseään koskeviin kysymyksiin ja lapsi osaa kertoa itsestään monenlaisia asioita. Puhe saattaa kuitenkin, ajoittain puuroutua lapsen innostuessa. Lapsella on Woolfsonin mukaan paljon omia mielipiteitä ja hän odottaa muiden kuuntelevan hänen puheitaan sekä keskustelevan hänen kanssaan. (Woolfson 2001, 46.)

Viisivuotiaalla alkaa olla kiinnostuksen kohteita. Kiinnostuneisuus vaikuttaa oppimiseen helpottaen tiedon muistamista ja omaksumista. Toiminnan tulisi olla pitkäkestoisia, haasteellista ja säännöllistä, jotta lapsi oppii tehokkaasti uutta ja kehittyy. (Ahonen 2006, 21.)

Kieli on lapselle väline, jolla luodaan yhteys ympäristön ja toiminnan välille sekä annetaan merkitys tehdylle havainnolle. Lapsi tarvitsee paljon kannustavaa ja positiivista palautetta. Hänen mukaansa liian kovat tai löysät rajat voivat vaikuttaa lapsen omantunnon ja identiteetin kehittymiseen kielteisesti. (Mäkinen 2011, 102.)

Vastavuoroinen palaute kehittää lapsen havainnointikykyä, ajattelutaitoa ja oman mielipiteen muodostamista. Karppisen mukaan kuvataidekasvatus on hyvä mahdollisuus aikuiselle antaa lapselle välitöntä ja mutkatonta myönteistä palautetta sekä kannustaa lasta antamaan palautetta myös muille lapsille. Kuvataidekasvatus on yksi identiteetin kehittämisen väline Karppinen kiteyttää. Taidekasvatus tarjoaa mahdollisuuksia maailman todellistamiseen ja konkretisoimiseen. Lapselle on annettava aikaa ja rauhaa toteuttaa mielikuvia, sillä piirtämällä lapsi tulkitsee ympäristöään ja ilmaisee asioitaan. (Karppinen 2001, 107–114.)

4.3.2 Sosiaaliset taidot

Viisivuotiaat lapset alkavat käyttää sanatonta viestimistä ja lapsi osaa arvioida oman käyttäytymisensä seurauksia. Lapset tarkkailevat leikkiessään sosiaalisia vihjeitä ja tuovat leikkiin omia ideoitaan. Sosiaalisen kanssakäymisen mallin lapsi oppii kasvat-

tajiltaan ja perheeltään. Kasvattajan tulee huomioida, ettei ohjaile leikkiä liikaa, sillä se rajoittaa lapsen omaa luovuutta ja mielikuvitusta. (Ahonen 2006, 54–55.)

Ryhmätilanteet tarjoavat lapselle paikan harjoitella sosiaalista vastavuoroisuutta (Ahonen 2006, 54–55). Woolfsonin mukaan lapsi osaa tehdä yhteistyötä muiden kanssa ja arvostus ystäviä kohtaan kasvaa. 5-vuotiaana lapsi myös osaa käsitellä riitatilanteita ja ongelmanratkaisutaito kehittyy. Woolfsoni kuitenkin toteaa, lapsen ollessa jo hyvin omatoiminen, kaipaa hän edelleen aikuisen valvontaa ja huolenpitoa. (Woolfson 2001, 47.)

4.3.3 Motoriset taidot

Lapsi kokee ja tiedostaa ympäristöä kehonsa kautta. Lapsi tunnustelee kehollaan rajojaan. Käsiä käyttäen lapsi oppii maailmasta ja sen ominaisuuksista sekä oppii sitä tulkitsemalla itsestään. Karkea- että hienomotoriset taidot kehittyvät kuvataiteen avulla. (Karppinen 2001,107.)

5-vuotias lapsi ottaa osaa fyysisiin leikkeihin, kuten kiipeily, tasapainottelu, liukuminen, pallon heittäminen ja rappusten juokseminen. Lapsi osaa käyttää taitavasti saksia ja yrittää kirjoittaa oman etunimensä. Kirjaimien muoto saattaa vielä vaihdella. Lapsen pikkutarkkuus kehittyy esimerkiksi värityksessä ja hän pysyy viivojen sisäpuolella värityskuvioita värittäessä. 5-vuotiaan lapsen kuvissa on Woolfsonin mukaan paljon yksityiskohtia. Esimerkiksi taloon piirretään ikkunat, ovi ja jopa postilaatikko. Pala-pelejä tehdessä lapsi osaa rakentaa ne harkitusti, eikä enää yritä onnella saada palasia sopimaan. Lapsi osaa pestä kädet huolellisesti ilman aikuisen valvontaa jo viisivuotiaana, mikäli hänelle se on opetettu. (Woolfson 2001, 46.)

Kuva 3: Hyvä ystävä

4.3.4 Oppiminen

Lapsen keskittymiskyky paranee ja hän pystyy paneutumaan tehtävään yhtäjaksoisesti niin pitkään, että saa sen omasta mielestään valmiiksi. Lapsi ei vielä osaa kellonaikoja, mutta ymmärtää, että päivään kuuluu erilaisia ajanjaksoja, esimerkiksi aamulla syödään aamiainen, päivällä lounas ja illalla mennään nukkumaan. (Woolfson 2001, 47, 119; Kolb 1984.)

Lapsi ei osaa tässä iässä tunnistaa tunteita vaan saattaa somatisoida tunteitaan. Esimerkiksi pelko saattaa ilmetä lapsella vatsakipuna. Aikuisen rohkaistessa lasta esittämään mielipiteitään ja tunteitaan voi oppiminen vauhdittua. Tunneilmaisulle tärkeä edellytys on turvallinen pienryhmä.

Lapsi opettelee mielellään tietokone-laitteiden käyttöä. Hän osaa tehdä etukäteissuunnitelmia ja esimerkiksi valmistelemaan ennalta seuraavan päivän puuhia. (Woolfson 2001, 47; Kolb 1984.)

”Tehdääks me tänään se kala?”(Aava 5-vuotta)

Lapsi osaa ryhmitellä esineitä kahden eri ominaisuuden, esimerkiksi muodon ja värin perusteella. Lapsi oppii myös pelit, joissa käytetään arpakuutiota. Hän osaa laskea nopan silmäluvut ja liikuttaa nappulaansa laudalla oikean määrän eteenpäin. (Woolfson 2001, 47; Kolb 1984.)

4.4 Taideilmaisullisen toiminnan teoreettiset lähtökohdat

Räsäsen mukaan taidekasvatus lisää luovuutta, kykyä kriittiseen ajatteluun, itseymmärrystä, sosiaalisuutta ja koulumenestystä. Transfer-ilmiö, eli “siirtovaikutus” tapahtuu, silloin kun muutaman erilaisen idean tai käsitteen välillä löydetään yhteys ja aiemmin opittua asiaa hyödynnetään mielekkäästi uudessa tilanteessa. Räsäsen mielestä taidekasvatuksella on uskottu olevan edellä mainittuja siirtovaikutuksia. (Räsänen 2000, 10.)

Opinnäytetyöni taideilmaisullisessa toimintamallissa on terapeuttisia elementtejä, joista koostuu toimintamallin toteutuksen rakenne.

Hautalan mukaan taideterapeuttinen toiminnan on moniulotteinen oppimisympäristö, jossa henkilö voi kohdata omaa herkkää minäänsä sellaisena, millaiseksi se on kullakin muotoutunut. Ihmisen eri persoonallisuuksien kirjo ja ainutkertaisuus näyttäytyy luovan toiminnan kuvissa olennaisimmin aidosti ja joskus myös vähäeleisesti ja alitajunteisesti. (Laine ym. 2012, 11.)

Taideterapeuttinen kuvittaminen Hautalan mukaan on yksilön teko, mutta ryhmätyöskentelyssä se vahvistuu sosiaalisesti toiminnaksi. Ryhmän yksilö kokee kuuluvansa joukkoon, jossa hän voi kokea olevansa hyväksytty ja kunnioitettu jäsen. Toiminnan edetessä voimistuu ryhmän yhteisenä päämääränä intensiivinen elämän opettelu. (Laine ym. 2012, 11.)

Hautala on määrittänyt taideterapeuttisen toiminnan tavoitteeksi ei-kielellisten kommunikaatiomerkitysten tuottamisen, kuten itseilmaisun lisääntyminen ja sisäisten positiivisten muutoksien lisääntyminen. Tavoitteena on kohentaa osallistujan tietoisuutta omasta itsestään: omaan kasvuun ja kehittymiseen liittyvistä mahdollisuuksista ja

selviytymisestä. Luova toiminta tukee osallistujaa tunteiden ilmaisemisessa ja käsittelyssä. Hautala selventää esimerkiksi surun, pelon, kiukun, ilon ja onnen tunnistaminen ja edellä mainittujen tunteiden purkamisen avulla itsetuntemus kehittyy. Näin ollen paljastuvat tarpeet ja toiveet, jotka ovat tunteiden takana ja samalla kyseisten tunteiden aiheuttajia. (Laine ym. 2012, 15.)

Taideilmaisussa opitaan kokemuksen kautta. Kokemuksellinen oppiminen on Kolbin johtopäätös, jossa oppiminen on prosessi, joka perustuu kokemukseen, eikä sitä voi tarkastella ainoastaan lopputuloksesta käsin. Taiteen kautta voimaantumisen tunne ei ole vain harvojen omistuksessa vaan ansaitsee tulla jaetuksi. (Laine ym. 2012, 16–19.)

Taideterapeuttinen toiminta on terapeuttista ja luovaa toimintaa, joka vahvistaa osallistujan itsetuntemusta. Luovan toiminnan toteuttaminen osana oppimisprosessia edellyttää sopivan kokoista ja turvallista ryhmää. Hautalan mukaan tämä tarkoittaa 4–8 hengen ryhmää, jossa jäsenten määrä mahdollistaa vielä keskinäisen vuorovaikutuksen ja kuulluksi tuleminen. Menetelmien käyttö vahvistaa koko ryhmää ja tuo esiin ryhmän keskinäistä ja sisäistä vuorovaikutusta sekä ryhmädynamiikkaa. (Laine ym. 2012, 25.)

Kuvat auttavat tunnistamaan ja tiedostamaan kokemuksia, mielikuvia ja ajatuksia. Luovassa toiminnassa tulee ohjaajan osata ennakoita ja ohjata tilanteen vaatimalla tavalla, jossa huomioidaan yksilön ja ryhmän ajatukset. Hautala painottaa ohjaajan läsnäolon tärkeyttä. Ryhmän toimintaan vaikuttaa taidoista huolimatta ryhmän viireystila, ympäristö, ajankohta ja ryhmän kokoonpano. (Laine ym. 2012, 26.)

Taideterapeuttisessa työskentelyssä kuten taideilmaisullisessa tekemisessä on tärkeää ottaa huomioon työympäristö, työskentelyrauha ja ryhmäläisten välinen kunnioitus sekä aika ja luottamus kuvan työstämiseen. Hautala mainitsee tärkeäksi myös taiteen tekemiseen tarkoitettujen riittävän laadukkaiden välineiden ja materiaalien käytön. Taideterapeuttisen toiminnan suunnittelussa tulee ottaa huomioon tila ja sen toimivuus. Häiriötekijät tulisi pois sulkea tilasta ja estää mahdollinen häiriötä aiheuttava läpikulku. (Laine ym. 2012, 28.)

Kuva 4: Peitevärit

4.4.1 Taideterapeuttinen toiminta varhaiskasvatuksessa

Hautalan ja Honkasen mukaan lapsella on oikeus saada kasvun tueksi erityistä tukea, kasvatusta, hoitoa ja opetusta tarpeidensa vaatimalla tavalla. Tarpeen perusteena voivat olla seuraavat seikat, kuten vamma, sairaus, lastensuojelun tukitoimet, kielelliset, sosiaaliset tai kognitiiviset taidot. Taideterapeuttisten menetelmien toteuttaminen lasten parissa on Hautalan ja Honkasen mielestä melko vähäistä Suomessa. (Laine ym. 2012, 41.)

Hautalan ja Honkasen mielestä lapsen tarpeet vaikuttavat siihen millaisia materiaaleja ohjaaja tuo esille valittaviksi. Esimerkkinä Hautala ja Honkanen ovat esittäneet materiaalien juoksevuuden ja kiinteyden vaikutuksen lapsen kontrolliin ja hallinnan tunteeseen. Kiinteämmillä väreillä työskenneltäessä rakenteet tulevat helpommin esiin ja ovat selkeämmin havaittavissa, kuin taas esimerkiksi vesiväreillä linjat ovat muotoutuvia. (Laine ym. 2012, 43.)

Taideterapeuttisessa toiminnassa lasten kanssa tulee huomioida välineiden ja materiaalien turvallisuus ja käyttää myrkyttömiä tuotteita. Lapsille on hyvä antaa valinnan

mahdollisuus välineiden suhteen. Laadukkaat materiaalit innostavat lasta työskentelyyn ja osoittavat arvostusta lapsen taidetyöskentelyä kohtaan. Lapsi voi ottaa koko kehonsa mukaan kuvalliseen toimintaan ja saa siitä lisää innostusta ilmaisuun. (Laine ym. 2012, 43–44.)

Hautala ja Honkanen ovat havainneet, että Suomalaisessa siisteyttä vaalivassa päiväkotikulttuurissa luvallinen sotkeminen on vapauttavaa ja suurta mielihyvää tuottavaa. Maalien tunnustelu ja runsaiden värien käyttö paperilla auttaa lasta kertomaan sisällä pyörivistä ajatuksista työskentelyn lomassa. (Laine ym. 2012, 44.)

Hautalan ja Honkasen mielestä taidetyöskentelyllä on yhteyksiä leikkiin ja luovuus vaatii myös leikkisyydelle ominaista joustavuutta sekä uskallusta uuden opetteluun. Leikki on oleellinen osa alle kouluikäisen lapsen elämää ja vaikea erottaa varhaiskasvatuksen taideterapeuttisesta toiminnasta. (Laine ym. 2012, 47.)

Lapsen kyky siirtyä konkreettisesta ajattelusta abstraktiin ajatteluun on samankaltaista kuin uusien ratkaisujen luomisen taito monissa ajattelutehtävissä. Leikissä koetut asiat, voivat siirtyä lapsen arjen käytäntöön. Leikin ja luovan työskentelyn kautta lapsi voi kokea tunteitaan ja vapauttaa tunnelmaa ja se voi saada arankin lapsen avautumaan. (Laine ym. 2012, 47.)

Kaikki varhaiskasvatus ikäiset lapset hyötyvät pienryhmissä tapahtuvasta taideterapeuttisesta toiminnasta. Tarvitaan resursseja, jotta kaikille lapsille mahdollistettaisiin taideterapeuttinen toiminta. Kuvallisen ilmaisun toiminta on hyödyllistä ennaltaehkäisyn kannalta. Lapsen aikaisemmat kokemukset aikuisista tai elämästä ovat monimuotoisia ja lapsi on saattanut kokea rajattomuutta sekä tunteiden käsittelemättömyyttä. Lapset saattavat olla lastensuojelun asiakkaita ja lapsi on voinut kokea erilaisia asioita kehitykseensä nähden turhan aikaisin. Näitä lapsia yhdistää aikuisten läheisyyden ja läsnäolon nautinto. (Laine ym. 2012, 48.)

Rankasen mukaan teoksessa Taideterapian perusteet sanatonta vuorovaikutus tapahtuu kolmiosuhteessa. Sanatonta vuorovaikutusta toteutuu taideterapeuttisessa toiminnassa niin jäsenten kesken kuin ohjaajan ja yksilön välillä. Kolmiosuhteen jäseniä yhdistää kiinteästi kuvataidetoiminta. (Rankanen, Hentinen & Mantere 2007, 37.)

Taideterapia työskentelyä on toteutettu ja tutkittu vähän niiden lastenparissa, joilla ei ole varsinaista diagnoosia tai tuen tarvetta määrittämässä. Taiteen parissa työskentely tukee lasta selviämään ongelmatilanteissa, sillä kuvien työstäminen kehittää hahmottamiskykyä, aisteja, kognitiivisia taitoja ja vahvistaa tunne-elämää. (Laine ym. 2012, 48.)

Rankasen mukaan teemakeskeisessä taideterapeuttisessa työskentelyssä on havaittu positiivista vaikutusta itsetuntoon ja itsekontrolliin sekä sosiaalisiin taitoihin. Usein taidetyöskentelyssä esiintyy erityislaatuista luovuutta ja toiminnallisuutta, joka voi olla itselle uusi ja yllätyksellinen lahja ja ylpeyden aihe sekä Rankasen mukaan ”uhrautumista” ehkäisevä voimavara. (Rankanen ym. 2007, 62.)

Motoriikan kehittyessä kuvat alkavat yhä enemmän esittää lapsen tarkoittamia asioita. jokainen lapsi kehittyy taidoissaan yksilöllisesti omassa tahdissaan. Hautalan ja Honkasen mukaan värien käyttöä ei voi yhdistää samanlaisiin merkityksiin, kuin aikuisilla. Varhaiskasvatuksessa korostuu taiteen ja luomisen tärkeys, koska esimerkiksi sadut ja kertomukset ovat usein valmiiksi kuvitettu. (Laine ym. 2012, 48–49.)

Hautala ja Honkanen kiteyttävät taideterapeuttisen työskentelyn hyödyt seuraavasti. *”Onnellinen ja tasapainoinen lapsi pystyy oppimaan paremmin”* (Laine ym. 2012, 49).

Taideterapeuttisen pienryhmien toiminnan merkitys korostuu suurten lapsiryhmien ja elämän hektisyyden vuoksi. Taideterapeuttinen ryhmä antaa lapsen tulla kuulluksi pienessä ryhmässä kiireettömässä ja turvallisessa ympäristössä. Taideterapeuttinen ryhmä harjaannuttaa lasta kertomaan omista kokemuksistaan, teoksistaan ja tunteistaan. Luova tekeminen tukee lapsen omaehtoista toimintaa. Taideterapeuttinen toiminta eroaa esiopetustoiminnasta, joissa tehtäviä suoritetaan tarkkojen ennakkohojheiden mukaan, ja joissa on aina mukana opetuksellinen näkökulma. (Laine ym. 2012, 49; Case & Dalley 1992.)

Rankanen painottaa, että suhtautumisemme toisiin ihmisiin, tapahtumiin ja itseemme voivat muuttua, kun siirrämme ongelmallisiin tilanteisiin leikissä kokeilemiamme ja

harjoittelemiamme joustavia ratkaisuja sekä asennetta. Rankasen mielestä leikki lisää lapsen mielenkiintoa, uteliaisuutta ja spontaaniutta haasteiden ratkomiseen. (Rankanen ym. 2007, 38.)

Luova toiminta voisi olla ennaltaehkäisevä keino lasten ja nuorten mielenterveys ongelmiin. Hautala ja Honkanen painottavat kuva taideterapian ja kuvataideterapeuttisen toiminnan eroja, jotka tulee erottaa työstettäessä kuvataideterapeuttista toimintaa. (Laine ym. 2012, 51–52.)

”Lapsen kuvia ei tule sanoittaa, vaan hän itse toimii työnsä tulkitsijana.” – Päivi Maria-Hautala

Kuva 5: Hyvä ystävä kuvan työstöä

4.4.2 Luovan työskentelyn vaiheet taideterapeuttisessa toiminnassa

Valmistautuminen työskentelyyn “Valmistautumisvaihe”

Uteliaisuus herää työskentelyn alkuvaiheessa ja ihminen herkistyy erilaisille ristiriitaisille tai vastakohtaisille vaikutteille. Työskentelyn tavoitteena on spontaanin, leikkimielisen ilmapiirin syntyminen ja itsekriittisyyden väheneminen. Luovassa maalauksessa intuitiivinen ja aistimuksia kuulosteleva työskentely herättää voimakkaita tunteita, elämyksiä ja muistoja, jotka kumpuavat henkilön elämäkokemuksista ja persoonallisuudesta. Tämä voi olla henkilölle haastavaa tai helppoa. Edellä mainituissa tilanteissa ohjaajan tulee olla läsnä ja kuunnella mahdollisten epävarmuuksien tai kaaos tilojen esiintyessä. Ohjaajan tulee antaa aikaa, ohjausta ja vahvistusta, jotta asiakkaan tunteet eivät ylitä sietokykyä ja turvallisuuden tunne säilyy. (Rankanen ym. 2007, 91.)

Hautalan mukaan ryhmän yhteenkuuluvuutta voidaan vahvistaa käyttämällä teemaa työskentelyssä. (Laine ym. 2012, 28.)

Työskentelyyn hiljentyminen “Hautomisvaihe”

Usein “hautomisvaihe” koostuu ideoiden ja yhteyksien muodostumisesta, vaikka mitään ei välttämättä näytä tapahtuvan ulkoisesti tai tietoisesti. Taideterapeuttisessa tilanteessa tulee kunnioittaa asiakkaan hiljentymistä ja sisäänpäin kääntymistä, koska tämä on yleistä kuvaa työstettäessä. Ohjaajalta odotetaankin kärsivällisyyttä ja tapahtumattomuuden sietokykyä. Prosessin käynnistyminen vaatii oman aikansa. Liian varhainen vaatimus esimerkiksi ongelmanratkaisusta, merkityksen löytymisestä tai päämäärätietoisesta toiminnasta kääntyy helposti syvempää luovaa prosessia ehkäiseväksi tekijäksi. Rankasen mielestä tässä kohtaa parempi vaihtoehto voi olla paluu leikkisään työskentelyyn. (Rankanen ym. 2007, 91.)

Oivaltaminen “Oivallusvaihe”

Mimmu Rankanen toteaa teoksessaan, että tämä on jännittävin ja palkitsevin vaihe prosessia. Hän kuvaa myös tilannetta taianomaiseksi vaiheeksi, kun asiat loksahtavat paikoilleen. Asiakkaalle ehkä aiemmin irralliset, toisiinsa liittymättömät tai merkityksettömät osat muodostavat syvästi merkityksellisen kokonaisuuden. Prosessi voi ilmentää henkilölle vapautumisen tai puhdistumisen kokemuksen. (Rankanen ym.

2007, 91.) Tunteiden sisällä kumpuava myrsky on toteutettu paperille ja näin ollen kuvataide työskentely voi antaa tekijälle huojentuneen olon ja tasapainoisemman olo-tilan.

Kuvien kautta voi henkilö myös kokea eristäytymistä todellisuuden kohtaamisen sijaan. Kuvien avulla voidaan paeta todellisuutta ja vaikeasti kohdattavia tai käsittelemättömiä ongelmia omaan fantasiamaailmaan. Työstäjä voi hakea kuvilla myös muiden ihailua, huomiota tai paheksuntaa, mitä omansa itsenä ei tunne saavan.

“Arviointivaihe”

Tämä on yksi prosessin työläimmistä työvaiheista. Tämä vaihe vaatii osallistujalta itsekritiikkiä ja tietoista valintaa työstämisen arvoisten ja hylättävien ideoiden välillä. Työskentelyssä kuvan ja sen tekemisen herättämiä aistimuksia, kokemuksia ja tunteita tulkitaan ja jäsenellään etsien henkilökohtaisia merkityksiä, sekä arvioidaan suhteessa omaan elämään ja toimintaan. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Ryhmässä kaikkiin jäseniin vaikuttava vuorovaikutus nostaa ihmisen tunteita erilaisiin suuntiin. Tämä voi olla erittäin tärkeä voimavara ryhmätyöskentelyssä.

Arviointi vaiheessa itsetuntemuksen kasvu sekä omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen tulevat mahdollisiksi. Kokemuksen voimakkuudesta huolimatta tämä arviointivaihe on silti liitettävä asteittain omiin toimintatapoihin ja todellisuuteen. Tässä tilanteessa ohjaajan tulee tukea ja rohkaista asiakasta eteenpäin työssään. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Prosessin viimeinen vaihe eli “päättövaihe”

Päättövaiheeseen kirjan mukaan on nostettu loppuunsaattamisen, eheytyksen ja ymmärryksen kokemuksen lisääntyminen. Tämä vaihe sisältää paljon huolellista ja sinnikasta työtä, jossa kokonaisuuden osia kootaan eri tasoilla toimivammiksi ja myös toteutetaan käytännössä. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Tämä pitkä prosessi tuo asiakkaalle mahdollisuuden katsoa aikaisemmin syntyneitä kuvia kokonaiskuvan ja loppuunsaattamisen kokemuksen syntymiseksi. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Tulevaisuudessa sosionomina työskennellessä ja toteuttaessa kuvataideterapeutista toimintaa, kuvia ei tule analysoida. Tärkeintä kuvataidetyöskentelyn toteutuksessa on asiakkaan kuuntelu ja hänen itseilmaisunsa kunnioittaminen. Henkilöä tulee, kuitenkin rohkaista oman kuvansa esittelyyn.

Prosessi ei kuitenkaan etene yksinkertaisen tasaisesti vaiheesta toiseen, vaan se on aina yksilöllinen kokemus, jossa eri vaiheet ovat vapaassa vuorovaikutuksessa keskenään. Mimmu Rankasen mukaan kaikki vaiheet tulee kuitenkin käydä läpi, jotta kokemus voisi integroitua myös arkielämän toimintaan eikä jäisi vain irralliseksi mielikuvissa vaikuttavaksi kokemukseksi. (Rankanen ym. 2007, 92.)

4.4.3 Taideterapeutin toiminnan käytännön eteneminen

Aloitukset

Työskentelyn aloitusta ennen tulee ottaa oma aika ja rentoutuminen, jotta saa itsensä valmisteltua ennen ryhmäläisten saapumista. Tapaamisen alussa voi olla haastavaa pysähtyä tai ottaa ensikontakti yksittäiseen henkilöön tai ryhmäläisiin. Tilanteen edetessä se kuitenkin helpottuu ja auttaa olemaan läsnä tilanteessa. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Mimmu Rankanen painottaa ohjaajan olemuksessa herkistynyttä ja kuulevaa läsnäoloa sekä ohjaajan tulee luoda henkilölle turvallinen mahdollisuus pysähtyä kuulemaan, näkemään ja tuntemaan itseään. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Virittäytyminen

Virittäytymisessä voidaan käyttää avuksi kehotyöskentelyä. Kehotyöskentely helpottaa työskentelyn aloitusta. Aloitus voi herättää asiakkaassa epäonnistumisen pelkoa ja ahdistusta. Tämän takia ohjaajan rooli virittäytymisessä tulee olla aktiivinen ja hän pyrkii auttamaan asiakasta luovan työskentelyn alkuun erilaisten itsekritiikkiä vähentävien ja spontaanisuutta lisäävien taidetyöskentelyn menetelmien avulla. (Rankanen ym. 2007, 92.)

Työskentely

Taidetyöskentelyssä tapahtuu paljon sanatonta psyykkistä työskentelyä. Kuvia tehdään usein itsenäisesti työskennellen. Ohjaaja voi olla mukana työskentelyssä henkilön halutessa. Työskentelyn edetessä tulee ohjaavan henkilön antaa työskentelijälle riittävästi aikaa. Hänen ei tule keskeyttää henkilöä, ellei hän sitä itse toivo. Läsnäolo tilassa on kuitenkin hyvin tärkeää. (Rankanen ym. 2007, 95.)

Jakaminen

Jakamisella kirjan mukaan tarkoitetaan kuvien katsomista ja niistä puhumista. Töiden ilmaisua voi tulkita monella eri tavalla, mutta yleisin on vuoropuhelu. Jaettaessa ilmaistaan, omaa kokemusta muille ryhmänjäsenille ja ohjaajalle, joko toiminnallisesti tai sanallisesti. Rankasen mukaan omia töitä ei tarvitse analysoida tai ymmärtää tietoisesti, vaan niitä työstettäessä tulee kiinnittää huomiota heränneisiin ajatuksiin, tunteisiin, muistoihin ja kokemuksiin. Tämän kautta koko prosessin työstäminen tulee näkyväksi myös muille ryhmän jäsenille. (Rankanen ym. 2007, 95.)

Liittäminen

Tässä vaiheessa siirrytään etsimään prosessin aikana koetusta ja jaetusta yhteyksiä omaan elämään. Työskentelyn ja kuvien teon kautta pyritään tuomaan yhtymäkohtia omaan arkeen, itseen ja ihmissuhteisiin sekä nämä pyritään ymmärtämään myös tietoisesti. (Rankanen ym. 2007, 95.)

Lopetus

Lopetuksessa on tärkeää nostaa esiin ryhmässä koettuja tunteita. Lopetusvaiheessa tulee kuunnella henkilöiden olotiloja ja kuinka ne ovat prosessin aikana muuttuneet. Osallistuja palaa usein takaisin prosessin alkuun pohtien, miksi hän aloitti luovan toiminnan ja onko mikään sittenkään muuttunut. Taideterapeuttisen toiminnan lopetus saattaa myös surettaa tai suututtaa ja on tärkeää sallia erilaiset eroon liittyvät tunteet. (Rankanen ym. 2007, 96.)

Kuva 6: Kesäretki taideinstallaation työstöä

4.5 Reggio Emilia –pedagogiikka

Useissa lapsilähtöisyyteen sekä kuvataidekasvatukseen viittaavissa tutkimuksissa esiintyy Reggio Emilia – filosofista poimittuja ajatuksia. Reggio Emilia – filosofialle tyypillistä on lasten oppiminen tutkimalla ja oppimalla itse ympäristöstään ja muilta lapsilta. Kasvattajan rooli päivähoidossa on olla tukemassa lasta hänen löydöissään ja pohdinnoissaan. Reggio Emilia pedagogiikassa keskeistä on lapsilähtöisyys ja oppiminen lapsen tahtiin. Piironen mukaan reggiolaisessa pedagogiikassa oppiminen perustuu innostukseen ja tukee lapsen uskoa omiin kykyihinsä. Taidekasvatukseen Reggio Emilia kytkeytyy läheisesti, sillä lapsen oppiminen reggiolaisessa - päiväkodissa tapahtuu kuvallisten tuotosten kautta. (Piironen 2001, 32–34.)

Reggio Emilia –pedagogiikka on lähtöisin Pohjois-Italiasta (1921–1994) ja sen maailmalle toi professori Loris Malaguzzi. Reggio Emilia – pedagogiikka on Malaguzzin luoma kasvatustilasto, jonka ajatuksena on auttaa lasta näkemään ympäröivä maa-

ilma useilla eri tavoilla. Malaguzzin mukaan lapsella on sata kieltä, sata kättä, sata ajatusta, sata tapaa pohtia, leikkiä ja ajatella. (Wallin 2000, 12–15.)

Tämä kasvatustilasto on houkuttanut ympäri maailmaa ammattilaisia tutustumaan Reggio Emiliaan ja sieltä maailmalle esiin nousseisiin kasvatuskäytäntöihin. (Talentia 2.2014, 10.)

Reggio – pedagogiikassa aikuinen haastaa lasta mielekkäiden impulssien ja keskusteluiden kautta pohtimaan ja ratkaisemaan itse tai kavereiden kanssa erilaisia kysymyksiä. Tieto syntyy vuorovaikutuksessa, oivalluksien kautta. Lapset luovat ja tutkivat asioita leikkien kautta. Tekeminen koostuu leikistä, jonka kautta lapset oppivat helposti asioita, joista he ovat kiinnostuneita. Leikin yhteydessä lapsi kertaa aikaisemmin opittuja asioita. Oppiminen ja tiedon kartuttaminen on luonnollinen osa kasvua. (Wallin 2000, 16–29.)

Markku Tasala toteaa Talentia -lehden (2,2014) kirjoituksessaan, että Reggio Emilia pedagogiikka on sosiaalis-konstruktivistinen tapa hahmottaa oppimista, tietoa ja koko elämää. Reggio Emilia – pedagogiikan filosofia perustuu yhteisön arvoihin, joita ovat lasten ja aikuisten oikeus olla oman elämänsä toimijoita sekä moninaisuuden kunnioitus. Näihin arvoihin Tasala kiteyttää elämän sadat kielet, kuten osallisuus, demokratia, oppiminen, leikki, tunteet ja ilo.

Reggio -pedagogiikassa ohjaajalla on tärkeä rooli lasten havainnoinnissa, mutta myös dokumentoinnissa. Dokumentointi on tapa tuoda lapsen päivää näkyväksi myös vanhemmille. Kuvakollaasit ja kirjoitelmat avaavat hyvin lapsen projektien etenemistä. Päiväkodin seinät toimivat ikään kuin toimintaympäristön, josta huokuu lapsen kokemusmaailma projektien etenemisen muodossa. (Wallin 2000 118–129.)

Esimerkiksi Hämeenlinnassa tämä Reggio Emilian kasvatustilasto on tuotu käytäntöön ja dokumentoinnista on tullut tärkeä työmenetelmä. Markku Tasalan kirjoituksessa todetaan, että lapsen näkyväksi tuominen, hänen rinnallaan kulkeminen ja yhdessä ihmetteleminen antavat työhön intohimoa ja syvyyttä. Satakieli-pedagogiikassa painotetaan teematyöskentelyä. Teemojen kautta toteutuksessa käytetään hyödyksi taideilmaisua, leikkiä ja tutkivaa oppimista. Lapsen maailma tehdään näkyväksi do-

kumentoinnin avulla, jolloin lapsi näkee ja kokee itsensä uudessa valossa ja identiteetti vahvistuu. Lapsen innostaminen kiinnostavista aiheista, ehkäisee häiriökäyttäytymistä sekä ulkopuolisuuden tunnetta ryhmässä. (Talentia 2.2014, 9–11.)

Lapset kehittävät omia mielenkiinnon kohteitaan erilaisten projektien kautta. Myös Wallinin mukaan projektien olisi hyvä olla teemoitettuja kokonaisuuksia, jotka voivat ajallisesti olla päivän, viikon, kuukauden tai jopa vuoden mittaisia. Projektissa lapsi toimii aktiivisena osallistujana ja hän käsittelee projektin edetessä oppimaansa. (Wallin 2000, 42–49.)

Reggio Emilia – pedagogiikassa ajatellaan myös, että ympäristö toimii opettajana. Ympäristön halutaan innostaa ja antaa virikkeitä lapsille. Ympäristön tulee antaa haasteita lasten ajatuksille ja mielikuvituksille sekä rohkaista lapsia kaikkiin tiedon mahdollisuuksiin. (Wallin 2000, 24.)

Loris Malaguzzin mukaan lapsen aikaa ei saa tuhata, se pitää kerätä talteen. (Talentia 2.2014, 11.)

Kuvataideilmaisullisen toimintamallin ideassa näkyy viitteitä Reggio Emilia pedagogiikasta. Dokumentoinnin tärkeys tulee esiin käytännön toteutuksessa taidenäyttelyn keinoin (kuva 7). Lisäksi kuvataideilmaisullisessa toimintamallissa korostuu lapsen omaehtoinen tekeminen, dialogi ja ympäristön virikkeellisyys.

Kuva 7: Dokumentointi

4.5.1 Dialogisuus

Dialoginen keskustelu pitää sisällään avointa ja päättymätöntä keskustelua. Tapahtuvaa keskustelua ei valmistella ja puheenvuoroja ei määritellä etukäteen. Jokainen läsnä oleva henkilö saa tulla kuulluksi aitona itsenään ja omalla äänellään. (Haarakangas 2011, 36.)

Haarakangas kuvaa dialogisuutta suhteena ja prosessina. Hän on kirjoittanut dialogiseen suhteeseen; avoimuuden, turvallisuuden, tasavertaisuuden, luottamuksen, keskinäisen välittämisen ja kokonaisvaltaisen läsnäolon. Dialogiseen prosessiin Haarakangas yhdistää; kuuntelemisen, kuulluksi tulemisen, ymmärryksen kehittymisen, merkitysten muodostumisen, merkitysten muuttumisen ja yhteisen jakamisen. (Haarakangas 2011, 145.)

Haarakankaan mukaan dialogisuuden välttämättömyytenä on avoimuus. Avoimuus ottaa mukaansa. ”Tule!” ”Osallistu!”. Sallitut ajatukset ja kokemukset voivat osallistua yhteiseen dialogiin. Sana on vapaa, eikä kukaan omista totuutta. Suomalaisten luonteesta kuulee silloin tällöin sanottavan, että olemme ujoja ja sisäänpäin kääntyneitä. Avoimuus ei olisi meille luonteenomaista. (Haarakangas 2011, 147.)

Haarakankaan mukaan ei voi lähteä avoimesti ja luotettavasti mukaan keskusteluun, ellei koe tilannetta turvalliseksi. Tästä syystä dialogisuuden edellytys on turvallisuuden tunne. Esimerkiksi lapsella on oikeus sanoa ja ilmaista tunteitaan ilman sanktioiden uhkaa. Haarakankaan mielestä yleinen pelko on joutua erityishuomion kohteeksi tai nolatuksi. Dialogissa olemme vastuussa itsestämme ja siitä, miten olemme, sekä myös toisten huomioon ottamisesta. On tärkeää, että kuulemme muutakin kuin omaa oman äänemme. (Haarakangas 2011, 147.)

”Dialoginen vuorovaikutussuhteessa oleminen on kokonaisvaltaista läsnäoloa (Haarakangas 2011, 147).”

”Puhu siten, että toisessa syntyy halu kuunnella. Kuuntele siten, että toisessa syntyy halu puhua (Haarakangas 2011, 152).”

4.5.2 Taidekasvatus

Jaakkolan mukaan taidekasvatuksen kautta lapsen vahvuudet pääsevät esille, eikä hänen erityispiirteitään koeta ongelmana. (Talentia 2.2014, 27.)

Helena Jaakkolan kirjoituksessa Annukka Larkion mukaan taidekasvatustoiminta ryhmissä tukee lasten tasapainoista kasvua, hyvinvointia ja kehitystä. Larkion mukaan taiteen keinoin tarjotaan lapsille taidekeskeisiä ratkaisuja arjen tilanteisiin. Lisäksi taide on nähty avuksi niille lapsille, joiden kasvussa ja oppimisessa tarvitaan tukea. (Talentia 2.2014, 27.)

Taidekasvatus toimii välineenä, joka tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Fyysinen toiminta kehittää hienomotoriikkaa ja harjoittaa lihaksia. Käden ja silmän yhteistyö kehittyy. Kolmiulotteisen kuvan valmistaminen esimerkiksi muovailuvahasta on Pentikäisen mukaan yhteydessä matemaattisten taitojen kehittymiseen. (Pentikäinen 2006, 31–32.)

Kuvataidekasvatuksen tavoitteena ei ole tehdä lapsesta taiteilijaa. Lapsen kuvallista ilmaisua tutkineet teoreetikot ovat havainneet, että lapsi käyttää kuvallista ilmaisua luontaisesti itselleen tärkeiden asioiden kuvaamiseen sekä ongelmanratkaisuun. Kuvataide on väline oppimiseen. Se tukee lapsen emotionaalista kasvua ja antaa onnistumisen kokemuksia. (Pentikäinen 2006, 30–32.)

Karppisen mukaan lasten kanssa on tärkeää keskustella siitä, miksi taidetta tehdään ja miksi se on tärkeää. Hänen mukaansa taide edistää hyvinvointia ja antaa mahdollisuuksia avata tunteita. Taiteesta keskusteleminen ja erilaisten materiaalien hyödyntäminen tukevat lapsen luovuutta ja ohjaavat tätä tekemään innovatiivisia ratkaisuja. Karppinen kiteyttää, että lapsen tietoisuus ympäristön visuaalisuudesta sekä sen tuntemisesta ja näkemisestä kehittyy kuvataidekasvatuksessa. (Karppinen 2001, 109.)

Pentikäinen toteaa, että lapsi motivoituu luontaisesti maalaamaan, rakentamaan, piirtämään ja muovailemaan ilman erityistä ohjausta, jos hänelle mahdollistetaan välineet ja tilanne siihen. Lasten taideilmaisua on kokeilevaa ja tutkivaa, joka mahdollis-

taa lapselle henkisen kasvun. Kuvat toimivat välineenä kommunikointiin aikuisten ja muiden lasten kanssa. (Pentikäinen 2006, 28.)

Taidetyöskentelyn onnistumisen kokemukset tuovat lapselle iloa ja kehittävät lapsen itsetuntoa sekä ilmaisua. Epäonnistumisen tunteen hallitseminen tai siitä ylitsepääseminen vahvistavat lapsen tunnetta omista kyvyistään. Kuva toimii usein vahvempana viestinä kuin kirjoitettu tai puhuttu kieli. Taide antaa lapselle mahdollisuuden työstää omia tunteitaan, niin kielteisiä kuin myönteisiä. Kuvataidetyöskentelyssä lapsi voi käsitellä tunteitaan turvallisesti: Pentikäisen mielestä vaaroja on helpompi kohdata taiteen ilmaisun yhteydessä. (Pentikäinen 2006, 32.)

Lapsi jakaa mielellään kuvan työstön lähellä olevan aikuisen tai toisen lapsen kanssa, kertomalla työn sisällöstä. Lapset usein myös hakevat yhteenkuuluvuuden tunnetta matkiessaan avoimesti toinen toistaan. (Pentikäinen 2006,32.)

Taideteoksen tarkasteluhetket ovat kaikille ryhmän jäsenille sosiaalista oppimista. Teoksesta annettu palaute vahvistaa lapsen itseluottamusta. On tärkeää, että koko ryhmä on koolla töiden tarkasteluhetkessä. Kuvista käytävä keskustelu Pentikäisen mukaan tukee lapsen kielellisiä valmiuksia. Lapsi pääsee kertomaan piirroksessaan esiintyvistä hahmoista ja saattaa käyttää sanastoa, jota ei tavallisesti käyttäisi. (Pentikäinen 2006, 32.)

Kun kasvattaja mahdollistaa lapselle sen, että hän voi tehdä havaintoja monipuolisesti kaikkia aisteja hyödyntäen, tulee kuvallisesta tuotoksesta monipuolisempi ja yksityiskohtaisempi. Kuvataidekasvatuksessa Pentikäisen mielestä tärkeää on, että teoksen lopputulosta ei voi tietää etukäteen. Kuvataidetehtävän tulisi ohjata lapsi persoonalliseen ajatteluun ja tukea mielikuvituksen ja luovuuden kehittymistä. Pentikäisen mukaan päiväkodeissa törmää usein malliaskarteluun, jolloin lapsi näkee aikuisen mallista työn lopputuloksen. Tämänkaltaisissa tuokioissa lapsen omalle ajattelulle ja luovalle vapaudelle ei ole annettu sijaa. (Pentikäinen 2006,34–35.)

Kuva 8: Lapsen idea toteen, ohjaajan avustuksella

5 KÄYTÄNNÖN TOIMINTAMALLIN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI

Tämän opinnäytetyön idea nousi esiin opintojeni edetessä ja tiedon karttuessa. Oma työkokemukseni visualistina ja varhaiskasvatusharjoitteluni innoittivat kuvataiteen hyödyntämiseen opinnäytetyössäni. Vahvaksi elementiksi työlleni otin kierrätyksen, koska sen tärkeys korostui päiväkodissa työharjoittelujakson ajan. Ennen käytännön toimintamallin toteutusta keräsin kierrätysmateriaalit yhteistyötahoilta. Suuren osan materiaalista olen kerännyt etukäteen päivittäisjätettä hyödyntäen. Osan materiaaleista olen hankkinut yhteistyötahoilta, jotka ovat osallistuneet lahjoittamalla osan opinnäytetyössä käytetyistä materiaaleista heidän omasta sekajäte hävikistään. Materiaali yhteistyössä ovat toimineen Kodin Ykkönen Lielähti Tampere, Eurokangas Lielähti

Tampere ja Rautia Toikkonen Ylöjärvi. Näihin yhteistyötahoihin olin yhteydessä puhelimitse ja työni kautta, jonka jälkeen noudin materiaalit.

Olin yhteydessä Pispalan päiväkotiin keväällä 2015. Eriteltyäni tutkimussuunnitelman Pispalan päiväkodin johtajalle, lähti yhteistyö päiväkodin kanssa käyntiin. Kävin keskustelemassa Pispalan päiväkodin lastentarhanopettajan kanssa opinnäytetyöni aiheesta, aikataulusta ja sen käytännön toimintamallin toteutuksesta. Lastentarhanopettaja otti idean mielenkiinnolla vastaan ja antoi neuvoa mm. tilaratkaisuihin ja materiaalien käyttöön. Hän ehdotti minulle kohderyhmäksi viiden 5-vuotiaan lapsen ryhmää, jotka syksyllä 2015 olivat siirtymässä esikouluun. Ryhmään kuului neljä tyttöä ja yksi poika. Lastentarhanopettaja ehdotti, että valmiit työt saisi esille kevätjuhlaan vanhempien nähtäville ja tästä syntyi taidenäyttely, jonka toteutin päiväkodin pihapiirin varastorakennukseen päiväkodin kevätjuhlaan.

Toiminnallisen osuuden toteutin keväällä 2015 päiväkodin tiloissa. Käytännötoiminta ajoittui aamupäivään ja kesti puolitoistatuntia. Toistin toimintamallin kaksi kertaa, peräkkäisinä viikkoina teemoittamalla toimintakerrat.

Päätarkoituksena oli myös madaltaa kasvattajan kynnystä hyödyntää kuvataideilmaisun käyttöä lasten kanssa. Toimintamalli virittää niin kasvattajan kuin lapsenkin kuvataiteen maailmaan. Työssä painotettiin pienryhmätyöskentelyn positiivisia puolia ja sen tärkeyttä lapsen päiväkotiarjessa.

5.1 Suunnittelu

Taideilmaisullinen toimintamalli on suunniteltu opinnäytetyön lähdemateriaaliin ja yhteistyöpäiväkodin sekä omakohtaiseen tietämykseen nojautuen. Toimintamalli sisältää lapsilähtöisen toiminnan kuvataiteen keinoin pienryhmätoimintana. Toimintamalli tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja toiminnassa on vahvasti huomioitu yksilön havainnointi. Teoriapohjana kuvataideilmaisulliselle työlle toimii kuvataideterapia, josta olen hyödyntänyt viitteitä toimintamalliini.

Materiaalivalintojen monipuolisuus tukee lapsen omaa mielikuvitusta ja tarkkoja rajoja toimintamallin käytännön kokeiluissa ei ole ollut. Olen mahdollistanut lapselle kuvataiteen monipuolisen leikkikentän, jossa lapsi on päätähdenä tekemässä taidetta. Kierrätysmateriaalien lisäksi olen hyödyntänyt päiväkodin vaha- ja peitevärejä.

Taideilmaisulliseen toimintamalliin valitsin lapsilähtöiset teemat työstön rajaamiseksi ja aiheeksi syntyi Hyvä ystävä sekä kesäretki.

Käytännön toimintaa suunnitellessa, kiinnitin huomiota ympäristön virikkeellisyyteen ja pyrin rakentamaan minulle annettuun tilaan lapsen mielikuvitusta tukevan ateljeen. Toin tilaan lisävalaistusta ja laitoin materiaalit esille houkuttelevasti sekä helposti saataville. Kiinnitin huomiota myös isoihin pintoihin, jotta jokainen lapsi pääsee toteuttamaan itseään ja kuvallista ilmaisua isosti koko kehoa käyttäen.

5.2 Toteutus

Toteutus nojaa vahvasti Mimmu Rankasen teoriaan Taideterapien perusteet. Nostin teoksesta vahvasti esiin luovan työskentelyn vaiheet taideterapeuttisessa toiminnassa, jotka tukivat opinnäytetyön käytännön toteutusta lasten parissa. Käytännön toiminta eteni seuraavasti; aloitus, virittäytyminen, työskentely, jakaminen, liittäminen ja lopetus. Tuokiossa pidin tärkeänä havainnointia, kuuntelua ja lapsille annettua yksilöllistä aikaa. Tunneilmaisu tulee esiin opinnäytetyössäni lasten ajatusten koontina ja kuvina. Lisäksi olen mahdollistanut pienryhmätyöskentelyn avulla turvallisen ympäristön kautta ”matalan kynnyksen” lapsen omaehtoiseen tunneilmaisuun. Esitietolomakkeella keräsin tarvittavat tiedot ennen toimintamallin toteutusta valokuvaukseen ja yksityisyydensuojaan liittyen. (liite 2)

Sain käytännöntyöstöön avuksi ystäväni, joka harrastaa valokuvausta. Opastuksellani hän otti valokuvat toiminnasta lasten vanhempien toiveiden mukaisesti. Tämä mahdollisti oman läsnäoloni ohjaajana sekä keräämään työstön ohella kirjallisia havaintoja lasten keskusteluista ja heidän työskentelystään. Nauhoitin virittäytymisvaiheessa ryhmän keskustelut videoksi. Videon litterointi tuki kirjallisen tuotoksen lopullista työstöä ja raportointia. Monipuolisen dokumentoinnin avulla järjestin päiväkodin ke-

vätjuhlaan taidenäyttelyyn, jossa lasten tuotokset ja ajatukset tulivat esiin myös vanhemmille. Yksi toteutuksen lisätavoitteistani oli kasvatuskumppanuuden vahvistaminen, joka toteutui taidenäyttelyn kautta.

Opinnäytetyön toiminnallista osuuden lopussa, keräsin lapsilta palautetta toiminnasta ja lastentarhanopettajan kanssa kävin keskustelua toimintani sekä kohderyhmäni toimivuudesta. Rajallisten resurssien takia, en saanut lastentarhanopettajaa seuraamaan käytännön toteutuksia. Suulliset keskustelut ja lasten antamat palautteet tuon esiin kirjallisen tuotoksen yhteenveto osiossa.

5.3 Taideilmaisullinen toimintamalli ja sen toteutus: Hyvä ystävä -toimintamalli (liite 3)

5.3.1 Aloitus eli valmistautumisvaihe

Toimintamallin toteutukseen olimme lastentarhanopettajan kanssa valinneet viisi 5-vuotiasta lasta, joista yksi oli poika ja loput tyttöjä. Ensimmäiseen kuvataidetyöskentelyyn viidestä lapsesta osallistui kolme tyttöä.

Lasten innokkuus näkyi jo aamuarhain lasten kasvoista. Lapsille oli kerrottu kuvataidetyöskentelystä ja he osasivat jo arvata mitä olisi luvassa. Menimme lasten kanssa kuvataidetilaaan, jonne olin rakentanut hämyisen nurkkauksen virittäytymistä varten. Aloitusvaiheessa esittelin itseni ja valokuvauksesta vastaavan ystäväni. Annoin lapsille nimilaput ja he pääsivät esittäytymään jokainen omalla vuorollaan.

Valmistautumisvaiheessa kerroin lapsille kierrätysmateriaaleista. Selitin lapsille, että materiaalit, joita pääsääntöisesti käytämme, olisivat menneet sekajätteeksi. Esittelin lapsille tapettikirjoja, silkkikukkasia ja paljetteja, joita he pääsevät hyödyntämään kuvataidetyöskentelyssä.

”Siis onks tää niinku taidepaja!” (Aava 5 vuotta.)

Alkukeskustelussa kerroin lapsille päivän teeman ”Hyvä ystävä”. Keskustelin lasten kanssa aiheesta ja jokainen vuorollaan kertoi mitä sanat hyvä ystävä tuovat mieleen.

”Äiti on hyvä ystävä, koska rakastan äitiä.” ”Äidin kanssa on kivaa pusutella ja hahlia.” (Maija 5 vuotta).

Aavan hyviä ystäviä ovat serkkupojat. Heidän kanssaan leikitään ”kivoja leikkejä”. Liisan hyvä ystävä on Vilja. Viljan kanssa Liisa leikkii ”jännittäviä leikkejä pihalla”.

5.3.2 Virittäytyminen eli työskentelyyn hiljentyminen “Hautomisvaihe”

Alkukeskustelun jälkeen käytännön toteutus ohjeistettiin. Toiminta aloitettiin ensimmäisellä ohjeella. Valitse mieluinen tapettipaperi, johon työstät kuvan aiheesta Hyvä ystävä. Lapsille oli laitettu värilliset lattiamerkit, jotta jokaiselle löytyi oma iso tila taideteoksen työstöä varten. Anoin lapsille työskentelyyn virittäytymiseksi tukikysymyksiä. Esimerkiksi; Mitä sinulle tulee mieleen sanasta hyvä ystävä? Mitä hyvän ystävän kanssa on kiva leikkiä? Minkälainen on hyvä ystävä?

5.3.3 Työskentely eli oivallusvaihe

Tässä vaiheessa lapset käyttivät tusseja ja vahaliituja. Lapset aloittivat työskentelyn lattialla isoa tapettipaperia kuvittaen. Jokainen tytöistä aloitti välittömästi työstämisen. Yksi lapsista sanoitti työstäessään kuvaa, muut lapset hiljentyivät piirtämään. Lapset seurailivat toistensa työskentelyä ja paperille saattoi tulla hyvin samanlaisia muotoja. Taidetyöskentelystä suljettiin pois tarkat ohjeistukset ja malliaskartelu, jotta lapset pääsevät toteuttamaan ja ilmaisemaan itseään haluamallaan tavalla.

5.3.4 Arviointivaihe eli jakaminen ja liittäminen

Tässä vaiheessa lapset olivat saaneet työt valmiiksi ja jokainen sai kertoa omasta työstään omalla vuorollaan. Tässä vaiheessa lapset saivat itse sanoittaa omat työnsä ja vuorovaikutusta lasten kesken syntyi hyvin paljon. Jokainen sai äänensä kuuluviin ja ajatuksia jaettiin ryhmän kesken, jokaisen työstä. Viisivuotias lapsi jaksaa rauhas- sa odottaa omaa vuoroaan, keskeyttämättä toista.

Taideteokseen Maija piirsi kuvan itsestään ja äidistään.

”Lamppu on oikeasti harmaa” hän selventää.

Tunnelma lasten keskuudessa oli hyvin positiivinen. Havaitsin, että ryhmäläisistä yksi tyttö kertoi avoimesti rakkaudentunteistaan äitiä kohtaan. Havaitsin myös, että osalle lapsista on ominaista hyräillä hiljaa kuvittaessaan työtä. Hyräily ja äänet vaihtelivat työn luonteen mukaan. Pientä lintua maalatessa lapsen äänet olivat kimakoita ja isoa pintaa tummalla värillä värittäessä lapsen äänet muuttuivat voimakkaammiksi.

Taideteokseen Aava piirsi itsensä ja Liisan. Kuvassa Liisa ja Aava ovat ”käsi kädessä puun vieressä”. ”Me katsotaan kahta lintua, jotka pesii.” ”Ne rakentaa pesää” hän tarkentaa. ”Liisa on rauhallinen ystävä.” ”Liisan kanssa on kiva leikkiä jännittäviä ja hurjia juttuja.” ”Välillä ollaan keijuja ja välillä tavallisia ihmisiä.” (Aava 5 vuotta)

Liisa on piirtänyt taideteokseen hänen kertomansa mukaan Viljan ja taikametsän.

”Taikametsässä tähdet loistaa päivälläkin.” ”Siellä voi leikkiä.” (Liisa 5 vuotta)

Tässä vaiheessa on tärkeää kuulla ja tulla kuuluksi. Ohjaajana johdatin vaiheen etenemistä ja herättelin lapsia kysymyksin. Jakamisvaiheessa pyrin ohjaajana olemaan johdattelematta lasta tiettyyn vastaukseen. Avasin keskustelua avoimin kysymyksin. Esimerkiksi Mitä kuvassa näkyy? Mitä olet taideteokseesi piirtänyt?

Pyrimme keskusteltaessa antamaan lapsille paljon positiivista palautetta värien käytöstä, taitavasta työskentelystä ja lopputuloksesta.

5.3.5 Päätösvaihe eli lopetus

Tässä päätösvaiheessa jokaisen työstämät kuvat kiinnitettiin isoon lopulliseen taideinstallaatioon nuppineuloin. Lapset saivat itse päättää mihin kohtaan oma työ kiinnitettiin. Taideinstallaation pohjana toimi iso styrox-levy, jonka päälle oli pingotettu vanha lakanakangas. Annoin selkeän ohjeen taideinstallaation koristeluun; kenenkään työtä ei saa sotkea, koristelu toteutetaan piirustusten ympärille.

Kerroin lapsille materiaaleista ja maaleista ennen lopullisen taideinstallaation työstöä. Olin sekoittanut valmiiksi erilaisia värejä ja asetellut kierrätysmateriaalit houkuttelevasti esille. Laitoin lapsille suojaessut päälle ja lapset pääsivät koristelemaan Hyvä ystävä taideteoksen vapaamuotoisesti kierrätysmateriaaleja hyödyntäen.

Lapset lähtivät innokkaasti tutkimaan materiaaleja ja käyttämään niitä vapaasti ilman tarkkoja erillisiä ohjeita. Erimuotoiset pensselit vaihtuivat vessapaperirulliin ja väri-loisto innosti lapsia. Lapset hämmästelivät sulkamaisista pensseleistä muotoutuvia kuvioita ja innostivat toinen toistaan kokeilemaan eri materiaaleja. Työstön yhteydessä havaitsin riemun kiljahduksia ja hiljaista työskentelyä. Yksi lapsista työsti kuvaa intensiivisesti hiljaa paneutuen ja toinen taas isoin elein, liikkein sekä sanoittaen. Ohjaajana annoin paljon positiivista palautetta työskentelyn ohella ja pysähdyin hetkeksi jokaisen kohdalle keskustelemaan.

”Thania värejä!” (Maija 5 vuotta)

”Saadaanko me käyttää näitä kaikkia?” (Aava 5 vuotta)

”Kato mitä kuvioo tällä siveltimellä saa” (Maija 5 vuotta)

Lapset kiinnostuivat eri materiaaleista ja toimin ohjaajana avustamassa lasten toiveiden toteutumista. Valkoinen pinta muuttui nopeasti väri-loistoksi ja yhteistuumin laitoimme viimeiset koristeet ja maalaukset teokseen. Lopuksi lapset siivosivat tavarat paikoilleen ja pesivät kädet.

Tämän jälkeen otimme yhteiskuvan taideteoksen kanssa ja ihastelimme taideinstallaatiota yhdessä. Lasten toiveiden mukaan kuvaan otettiin päiväkodin hyllyltä koristeoksia. Siirryimme rauhalliseen nurkkaan keskustelemaan työskentelystä ja keräsin lapsilta palautteen kuva-lomakkeella (liite 1).

Kerroin lapsille, että ensi viikolla toteutamme kesäretki teemalla suuren kalan. Kiitin lapsia työskentelystä ja saatoin heidät alakertaan takaisin päiväkodin lapsiryhmiin.

5.3.6 Palaute ja arviointi

Sain lapsilta pääosin positiivista palautetta. Lapset työskentelivät iloisella mielellä ja mielenkiinto säilyi koko työskentelyajan. Toiminta eteni suunnitelmien mukaisesti ja työskentelyn edetessä en joutunut muuttamaan ennalta suunniteltuja vaiheita. Toiminta kesti puolitoistatuntia ja lasten keskittymiskyky kantoi läpi varatun ajan. Aamupäivä ajankohtana toimi hyvin.

Kaikki lapset osallistuivat kiitettävästi työskentelyyn. Temperamenttierot näkyivät työskentelytavoissa ja pienryhmä tuki jokaisen omaa tapaa ilmaista kuvataiteen kautta. Osa lapsista työsti työskentelyvaiheen kuvat nopeasti ja osa käytti enemmän aikaa kuvien työstöön. Käytin tämän hetken hyödyksi ja keskustelin hiljaa lapsen kanssa arkisista asioista.

Käytin lapsille tarkoitettua arviointilomaketta hyödyksi. Lapsille tarkoitettussa palautelomakkeessa oli kolmet kasvot, lomakkeessa oli iloinen, neutraali ja surullinen ilme. Lapset saivat rastittaa valitsemansa ilmeen työskentelyn jälkeisen tunnelman mukaan. Totuudenmukaisuus lomakkeen täyttövaiheessa kärsi, koska palaute kerättiin kuvataidetoiminnan työskentelyn lopetusvaiheessa. Tämä ajankohta oli haastava siksi, että lapsen tunne voi olla eri lopetusvaiheessa, kuin taideinstallaatiota työstettäessä. Lasta voi esimerkiksi harmittaa työskentelyn loppuminen ja tämä voi vaikuttaa lomakkeen täyttöön. Tytöistä kaksi merkitsi iloisen kasvokuvan ja yksi surullisen kasvokuvan. Tunnelma koko toiminnan ajan oli positiivinen ja innostava.

Jotta lapsilta saadut vastaukset olisivat todenmukaisia ja rehellisiä, heiltä kysyttiin tämän opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa kuvataidetyöskentelyn jälkeen mahdollisimman yksinkertaisia palautekysymyksiä. Esimerkiksi Millainen päivä teillä on ollut? Millaista teidän mielestä kuvataidetyöskentely oli?

”Kivaa” (Aava 5 vuotta)

”Haluan ens kerralla tehdä sen kalan” (Aava 5 vuotta)

Palautelomakkeeseen (liite 1) lapsia kehoitettiin vastaamaan yksin kurkkimatta toisen vastauspaperia. Viisivuotiaiden ikäkauteen kuuluu herkästi toisten mielipiteiden tai toiminnan matkiminen, koska ryhmään kuuluvuuden tunne korostuu.

Tavoitteena oli tutustuttaa lapset kierrätysmateriaaleihin ja omaehtoiseen kuvataidetyöskentelyyn aikuisen johdolla. Mielestäni tämä toteutui työskentelyssä hyvin. Pyrin toiminnassa korostamaan eri vaiheita, joita esimerkiksi taideilmaisullisessa toiminnassa korostetaan. Nämä vaiheet mahdollistavat myös hiljaisempien lasten esiintulon ja pienryhmätyöskentely tukee hiljaisempien lasten ilmaisua sekä vuorovaikutusta. Pienryhmässä kynnys keskusteluun madaltuu ja häiriötekijät vähenee.

Pienryhmätyöskentelyn haaste oli ennalta arvaamattomat poissaolot. Sairastapausten ja ennalta suunnittelemtomien poissaolojen vaikutus pienryhmätyöskentelyyn on suuri ja tämä vaikuttaa ryhmän toimivuuteen. Taideilmaisullisen - toimintamalli kuitenkin sujui kolmen hengen ryhmässä moitteettomasti. Havainnoin pienryhmätyöskentelyn madaltavan lapsen kynnystä tunneilmaisuuun ja omien ajatusten esittämiseen. Pienessä ryhmässä lapsi uskaltaa herkemmin tuoda ajatuksensa ja tunteensa esiin ilman keskeytyksiä. Ääntä ei tarvitse korottaa ja muut lapset jaksavat keskittyä paremmin ryhmän muiden jäsenten ajatuksiin, koska häiriötekijöitä on vähemmän.

Kuva 9: Hyvä ystävä taideinstallaatio

5.4 Taideilmaisullinen toimintamalli ja sen toteutus: Kesäretki-toimintamalli (liite 4)

5.4.1 Aloituspeli eli valmistautumisvaihe

Toiseen taidetyöskentelyyn osallistui neljä viidestä lapsesta, kolme tyttöä ja yksi poika. Valmistautumisvaihe toteutui samaan tapaan, kuin ensimmäinen työskentelyvai-

he. Aloitimme kuvataidetyöskentelyn piirissä rauhallisessa nurkkauksessa. Aloituskeskustelussa jokainen vuorollaan jakoi ajatuksia aiheesta hyvä ystävä.

Valmistautumisvaiheessa esittelin lapsille työskentelyssä käytettävät kierrätysmateriaalit.

”Thania hileitä” (Aava 5 vuotta)

Alkukeskustelussa kerroin lapsille päivän teeman ”Kesäretki” ja että työstämme lopuksi ison kalan, jolle keksimme nimen. Keskustelin lasten kanssa aiheesta ja jokainen vuorollaan kertoi mitä sana kesäretki tuo mieleen.

”Kesällä on kiva olla rannalla.” ”Me ollaan käyty eväsretkellä äidin ja Timon kanssa.” ”Toivoisin että, äiti ostais mulle uudet crocksit tai sandaalit tänä kesänä.” (Maija 5 vuotta)

Sanasta kesäretki, Liisalle tulee mieleen ”kukka”. ”Kesässä kivaa on olla ulkona kavereiden kanssa.” (Liisa 5 vuotta)

Liisa on käynyt papan kanssa kalassa ja saanut ison kalan.

Viljo on viimekesänä uinut Oskarín kanssa mökillä. Viljo tykkää viettää kesäisin aikaa rannalla. ”Mä tykkään olla sateella ulkona.” ”Oon kuullu, että (Vaahteramäen) Eemeli tykkää olla sateella ulkona.” (Viljo 5 vuotta)

5.4.2 Virittäytyminen eli työskentelyyn hiljentymien “Hautomisvaihe”

Alkukeskustelun jälkeen käytännön toteutus ohjeistettiin. Toiminta aloitettiin ensimmäisellä ohjeella. Valitse mieluihin tapettipaperi, johon työstät kuvan aiheesta ”kesäretki”. Lapsille oli laitettu tuttuun tapaan värilliset lattiamerkit, jotta jokaiselle löytyi oma iso tila taideteoksen työstöä varten. Virittäytymisvaiheessa esitin lapsille tukikysymyksiä ja ajatuksia. Esimerkiksi; Millainen on kiva kesäretki? Kesäretki voi olla mielikuvitusta tai totta. Minne voi tehdä kesäretken? Minkälainen on sinun kesäretkesi?

5.4.3 Työskentely eli oivallusvaihe

Tässä vaiheessa lapsille annettiin käyttöön vahaliidut ja tussit. Lapset aloittivat työskentelyn lattialla isoa tapettipaperia kuvittaen. Työskentely alkoi hiljaisuudessa, mutta hetken kuluttua alkoi puheensorina ja lapset sanoittivat kuviaan. Lattialla työskennellessä mahdollistuu koko kehon hyödyntäminen. Isolle tapettipaperille lapsen on miellyttävä piirtää, ettei tarvitse varoa paperin ylittämistä.

Kuva 10: Hauki-taikakalan työstöä

5.4.4 Arviointivaihe eli jakaminen ja liittäminen

Tässä vaiheessa jokainen lapsista pääsi omalla vuorollaan kertomaan tuotoksestaan. Lapset sanoittivat omat työnsä ja ryhmäläiset ihastelivat toistensa töitä. Jokainen jaksoi odottaa maltillisesti omaa vuoroaan ja kaikki lapset kertoivat innokkaasti omasta työstään. Lapsia yhdisti se, että kaikki piirsivät kuvaan itselleen mieluisan paikan, joka liittyi kesään. Kuvissa esiintyi perheenjäseniä tai ystäviä. Lapset kertoivat kuvista hyvin pikkutarkkoja seikkoja ja olivat tarkasti kuvittaneet esimerkiksi ”Mökin ikkunan ja uima-altaan”.

Johdatin keskustelua avoimin kysymyksin. Esimerkiksi; Mitä kuvassasi näkyy? Onko kuvassa ihmisiä? Onko kuvassa eläimiä? Mikä tämä kuvio on? Minkälainen tunnelma kuvassa on? Kysymykset avasivat lasten ajatuksia ja keskustelua. Ryhmäläisten kuvissa toistui positiivisuus. Yksi lapsista halusi aktiivisesti jakaa ajatuksia myös muiden kuvista ja oli hieno havaita, että 5-vuotiaiden ryhmässä keskustelua syntyy spontaanisti ryhmäläisten kesken.

5.4.5 Päätösvaihe eli lopetus

Lopetusvaiheessa työstimme teemaan kesäretki ison kalan muotoisen taideinstallaation. Taideinstallaation pohjana toimi iso styrox-levy, jonka päälle oli pingotettu vanha lakana.

Kerroin lapsille materiaaleista ja maaleista ennen lopullisen taideinstallaation tekoa. Olin sekoittanut valmiiksi erilaisia värejä ja asetellut kierrätysmateriaalit houkuttelevasti esille. Laitoin lapsille suojaessut päälle ja lapset pääsivät koristelemaan kesäretki taideteoksen vapaamuotoisesti kierrätysmateriaaleja käyttäen.

Kala sai suomut pullonkorkeista ja tytöt innostuivat käyttämään hilettä runsaasti. Jokaiselle lapsella oli hyvin tilaa koristella kala ja suoja-alustana toimi suihkuverho.

”Laitetaan tätä hilettä paljon” (Aava 5 vuotta)

”Tää vois olla Hauki” (Aava 5 vuotta)

”Tai sit tää vois olla Taikakala” (Liisa 5 vuotta)

Tämän jälkeen ihastelimme yhdessä valmista tuotosta. Yhteistuumin kalan nimeksi tuli Hauki – taikakala. Siirryimme rauhalliseen nurkkaukseen päättämään työskentelyn ja keräsin lapsilta palautteen kuva-lomakkeella. (liite1) Kerroin lapsille taide näyttelystä, jonne heidän tuotokset tulevat esille ja myös vanhemmat pääsevät niitä ihastelemaan. Lapset saivat diplomit osallistuttuaan opinnäytetyön käytännön työskentelyyn. Kiitin lapsia työskentelystä ja saatoin heidät alakertaan takaisin päiväkodin lapsiryhmiin.

Ryhmä on kokonaisuudessaan toimiva ja lapset jaksoivat keskittyä aktiivisesti toimintaan. Havaitsin, että kysymysten esittäminen oli lapsille luontevaa ja mikäli jokin asia jäi epäselväksi, kysyivät he rohkeasti sitä uudelleen. Uskon, että pienryhmässä lapsen on helpompi sanoa ääneen askarruttava asia ohjaajalle. Lopetusvaiheessa lapset olivat tyytyväisiä ja iloisia. Lapset lähtivät reippaasti parijonossa takaisin päiväkotiryhmiinsä. Yksi lapsista esitteli innokkaasti lastentarhanopettajalle diplomia, jonka kaikki saivat työskentelystä.

5.4.6 Palaute ja arviointi

Toisen toimintamallin toteutus oli selvästi kiinnostavampi, koska lapset inspiroituiivat enemmän aiheesta kesäretki. Lapset olivat innoissaan kalan koristelusta ja sen muoto vaikutti kiehtovan lapsia. Toiminta ajoittui aamupäivään ja kokonaiskestoksi työskentelylle tuli noin kaksi tuntia. Lapset keskittyivät kuvataidetyöskentelyyn kiitettävästi ja maltoivat kuunnella ohjeet rauhassa sekä olivat kiinnostuneita toistensa puheenvuoroista.

Palautelomakkeena toimi sama kasvokuva-lomake, jonka lapset olivat toisella kerralla omaksuneet hieman paremmin ja tiesivät heti kuinka lomakkeen kanssa tulisi toimia. Lapsista kolme rasti iloiset kasvot ja yksi neutraalit kasvot.

Toiminnan etenemisen vaiheet motivoivat lapsia ja materiaalien monipuolinen valikoima viritti lasten mielikuvitusta. Toiselle lapsista pullonkorkkien värien ja muoto-

jen tutkiminen voi olla työskentelyn ohella mielekästä puuhaa, kuin taas toiselle ison pinnan maalaaminen on kuvataidetyöskentelyn kohokohta.

Aloitusvaiheessa yksi tytöistä puhui hiljaisella äänellä ja sanoi vain muutaman sanan. Kuvan teon yhteydessä hän kuitenkin sai hieman rohkeutta ja kertoi jo avoimemmin ajatuksiaan tehdystä kuvasta. Uskon, että tähän vaikutti keskustelu jonkin konkreettisen kuvan kautta ja koin, että hänen oli helpompi yhtyä keskusteluun työn lomassa, kuin pienessä alkupiirissä jokainen omalla vuorollaan.

Ylimääräiset materiaalit lahjoitin päiväkodin käyttöön. Materiaalikustannukset tulivat hyvin alhaisiksi, koska käytin hyödyksi kierrätysmateriaalia ja olemassa olevaa materiaalia. Taideinstallaatioiden pohjana toimivat styrox-levyt ovat jatkokierrätyksen kannalta monipuolinen ratkaisu. Styrox-levyyn pystyy vaihtamaan uuden kankaan ja työstämään toimintamallin uudelleen samaan pohjaan. Styrox-levyn voi jatkohyödyntää esimerkiksi ilmoitustauluksi, johon nuppineuloin tai kuminauhaa käyttäen saa kiinnitettyä lasten töitä esille. Iso pinta-ala ja värien käyttö herättävät lasten monipuolista mielikuvitusta päiväkotiympäristössä.

Olen pyrkinyt kuvataideilmaisullisessa toimintamallissa huomioimaan päiväkodin kiristyneet resurssit, isot lapsiryhmät ja materiaalikustannukset. Tämä valmis toimintamalli on helppo hyödyntää päiväkotiarjen hektisyydessä ja materiaalit ovat hyödynnetty lahjoituksin sekä kierrättämällä. Henkilökunnan opastuksella perheet voivat osallistua mukaan toimintaan keräämällä kierrätysmateriaalia etukäteen. Opinnäytetyöni on valmis suunnitelma, joka säästää päiväkodin kasvattajien suunnitteluun käytettävää aikaa sekä antaa valmiin toimintamallin kuvataidetyöskentelyyn.

5.5 Taidenäyttely

Taidenäyttely rakennettiin yhteistyössä Pispalan päiväkodin kanssa pihapiirissä sijaitsevaan varastorakennukseen. Taidenäyttely koostui toimintamallin aikana otetuista valokuvista ja lasten tekemistä kuvataidetoista sekä heidän ajatuksistaan.

Välimäen toteamana kasvatuskumppanuus on yksi laadukkaan varhaiskasvatuksen peruspilareista. Kasvatuskumppanuutta voidaan monipuolistaa tarjoamalla vanhem-

mille keinoja ymmärtää taidekasvatuksen merkitys lapsen henkiselle kehitykselle. Välimäen mukaan vanhemmat ovat usein tietämättömiä siitä, mitä päiväkotiarjessa tapahtuu ja millaisiin arvoihin toiminta perustuu. (Välimäki 2009, 82)

Karppinen kertoo, että lapsi toteuttaa ja ilmaisee itseään kuvataiteen keinoin, siinä missä aikuiset ovat jo oppineet tarkoitusta varten muitakin keinoja. (Karppinen 2001, 110)

Taidenäyttelyn tarkoitus oli tukea kasvatuskumppanuutta ja tuoda vanhempien tietoisuuteen luovan työskentelyn monipuolisuus lapsen kehitystä tukien. Pysin opinnäytetyöni kautta innostamaan myös vanhempia kuvataiteen monipuolisuudesta ja sen mahdollisuuksista myös kotiympäristössä.

Pispalan päiväkodin ympäristössä on hyvin monipuolisesti otettu huomioon värien käyttö. Rakennus, jossa taidenäyttely järjestettiin, oli somistettu lapsilähtöiseksi kokonaisuudeksi kevätjuhlaan. Isot taideinstallaatiot koristivat kevätjuhlatilaa ja loivat värikkään tunnelman ympäristöön. Töiden viereen oli koottu lasten ajatuksia työskentelystä ja heidän sanoituksiaan töiden sisällöstä.

Kuva 11: Taidenäyttely

6 YHTEENVETO TAIDETYÖSKENTELESTÄ JA -TOIMINTAMALLISTA

Opinnäytetyön toiminnalliseen osioon osallistui yhteensä neljä lasta. Ensimmäiseen toiminnalliseen työskentelyyn osallistui kolme tyttöä ja toiseen osioon osallistui kolme tyttöä ja yksi poika.

Lapsilta kerätty palaute taidetyöskentelystä tapahtui lomakkeella, jossa ilmentyi eri tunnetilat iloinen, neutraali ja surullinen kasvokuvien avulla. (liite 1) Ennen lomakkeiden täyttämistä lapsille kerrottiin lomakkeen tarkoitus ja selitettiin kasvokuvia vastaavat tunnetilat. Lapset rastittivat omaa tunnettaan vastaavat kasvot. Surullinen kasvokuva tarkoitti, että kuvataidetyöskentely oli epämiellyttävää tai tylsää. Neutraalin kasvokuvan tarkoitti, että työskentely oli ollut hauskaa että tylsää tai että ei osannut valita. Iloinen kasvokuva ilmaisi kuvataidetyöskentelyn olevan mieluisaa ja mukavaa.

Kuva 12: Palautelomakkeen täyttämistä

TAULUKKO 1: Käytännön toimintamalli 1 ; Yhteenveto lapsilta saadusta kirjallisesta palautteesta

Hyvä ystävä: kuvataide – toimintamallin palaute	Iloinen	Neutraali	Surullinen	Vastaukset
Kuvataidetyöskentelyn jälkeinen tunnetila	2	0	1	3

TAULUKKO 2: Käytännön toimintamalli 2: Yhteenveto lapsilta saadusta kirjallisesta palautteesta

Kesäretki: kuvataide- toimintamallin palaute	Iloinen	Neutraali	Surullinen	Vastaukset
Kuvataidetyöskentelyn jälkeinen tunnetila	3	1	0	4

Lapsilta kerättävä palaute ei välttämättä vastaa todenmukaista tunnetilaa, koska lapsen valintaan saattoi vaikuttaa esimerkiksi muiden ryhmäläisten mielipiteet, vaikka lapsia ohjeistettaisiin itsenäiseen työskentelyyn. Havaintojen mukaan kaikki lapset nauttivat kuvataidetyöskentelystä ja molempien tuokioiden toiminnassa havaitsin iloisen tunnelman. Yksi lapsista valitsi surulliset kasvot, mutta kuvataidetyöskentelyssä toimi iloisesti ja aktiivisesti muiden jäsenten kanssa.

Toimintamallit kokonaisuudessaan onnistuivat hyvin ja käytännön toteutus tuki kirjallista teoriaa kiitettävästi. Lasten mielenkiinto säilyi koko toiminnan ajan ja keskittyminen ei tuottanut vaikeuksia. Havaitsin pienryhmätyöskentelyn antavan lapsille aikaa kuunteluun ja jakamiseen. He saivat rauhassa kertoa omista töistään ja jaksoivat kuunnella mitä muilla oli kerrottavaa. Pienryhmätyöskentelyssä toteutui monipuolisesti ryhmän keskinäinen vuorovaikutus ja sosiaalinen vuoropuhelu.

Käytännön työstön avulla sain konkreettista tietoa suunnitelman toimivuudesta ja kehitysideoista. Dialoginen lähestymistapa toimi koko käytännön kokeilun ajan ja pystyin yksin ohjaajana antamaan kokonaisvaltaista huomiota ja läsnäoloa ryhmän jäsenille. Tilat ja hyvä suunnitelma tukivat käytännön toimintaa ja suuria puutteita en havainnut.

Taideilmaisullinen toimintamalli tuki lasten kokonaisvaltaista kehitystä luovan työskentelyn keinoin. Mimmu Rankasen 2007 Taideterapian perusteet teoksessa kuvataideterapeuttinen työskentely tapahtuu eri vaiheiden kautta, jotka otin vahvasti esiin lasten kanssa toteutettavassa toimintamallissani. Havaitsin, että toimintamallia voi hyödyntää eri-ikäisille lapsille, koska suurin osa materiaaleista toimii myös 2–3 -vuotiaiden kanssa.

Tärkeimpiä havaintojani oli lasten omaehtoinen kuvataideteiden sanoittaminen. Havaitsin, että lapsille tulee antaa aikaa töidensä sanoittamiseen. Pienryhmätyöskentely tuki tätä mielestäni erittäin hyvin. Havaitsin, että tunneilmaisu kyseisessä ryhmässä toteutui lapsen kuvittaessaan työtään erilaisina ääнинä ja ajatuksina. Osalle lapsista oli luontevampaa keskustella kuvan toteutushetkellä, kuin taas toisille alun keskustelutuokio oli selvästi luontevampi tapa kertoa asioita ja työstön ajaksi hiljentyi. Oli hienoa havaita, kuinka yksi lapsista hyräili työstön aikana. Tästä muut ryhmäläiset eivät häiriintyneet. Koin, että rauhallinen tyttö rohkaistui maalatessa ja hänen oli luontevampi keskustella valmiin kuvan kautta, kuin alkupiirissä käydyssä keskustelussa. Hän oli myös vetäytyvämpi ja hiljaisempi toiminnan aloitusvaiheessa. Konkreettisen toiminnan alkaessa ujon oloinen tyttö kuitenkin rohkaistui työstö- ja lopetusvaiheessa. Hän kertoi avoimemmin ajatuksiaan ja osoitti positiivisuuttaan spontaanilla hymyllä.

Taideilmaisullisen toimintamallin sisältö oli viisivuotiaille lapsille sopiva kokonaisuus, jonka toteuttaminen mahdollistuu päiväkotiarjen hektisyydestä huolimatta. Kierrätysmateriaalien alhaiset kustannukset ja materiaalien hankinta yhteistyötahoilta onnistui moitteettomasti.

Tämän valmiin toimintamallin avulla päiväkodin henkilökunta säästyy suunnittelulta ja saa avukseen monipuolisen kuvataidetyöskentelyn työkalun. Toimintamalli on käytännöllinen ja houkuttelee lasta omaehtoiseen toimimiseen sekä yhteistyöhön muiden pienryhmäläisten kanssa. Havaitsin pienryhmätyöskentelyn mahdollistavan huolen puheeksi ottamisen. Lapsen on helpompi ottaa puheeksi elämässään tapahtuvia asioita pienryhmässä, kuin isossa lapsiryhmässä, jossa puheensorina on haasteellisempi hallita. Isossa lapsiryhmässä, yksilön huomioiminen jää huomattavasti vähemmälle kuin pienryhmätyöskentelyssä. Pienryhmätyöskentelyn avulla lapsen henkilökohtaiset haasteet, pelkotilat, elämän tilanteet ja elämän muutokset on helpompi havaita ja niihin on helpompi puuttua, kuin isossa lapsiryhmässä.

Tämä toimintamalli toimii myös ennaltaehkäisevänä havainnointina lapsen kehityksen edetessä. Varhainen yksilöllinen havainnointi tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja luo turvallisen kasvupohjan. Haasteeksi toimintamallille koin resurssit ja

pienryhmätyöskentelyn toteutuksen mahdollistamisen. Suurten lapsiryhmien ja tiukkojen henkilöstömäärien vaikutus pienryhmätyöskentelyyn on suuri. Päivän arkirutiinien yhteyteen on haasteellista saada aikaa pienryhmätyöskentelylle. Alustavaan tutkimussuunnitelmaan kuului lomake päiväkodin henkilökunnalle, mutta resurssien takia toimintamallin käytännön toteutukseen, lastentarhanopettajan läsnäolo ei mahdollistunut.

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on, että kasvattaja pystyy itse ja tarvittaessa yksin toteuttamaan valmiiksi suunnitellun taideilmaisullisen toimintamallin lapsille pienryhmässä.

Rusasen mukaan innostunut asenne ja lapsilähtöisyys auttavat kasvattajaa onnistuneen taidekasvatuksen toteutuksessa. Lapsilähtöistä kuvataidekasvatusta tukee lasten mielipiteiden kysyminen ja toiminnan mukauttaminen siten, että se perustuu lasten tarpeisiin. (Rusanen 2007, 212.)

Opinnäytetyön mukana tulevat liitteet auttavat hahmottamaan käytännön toteutusta ja toimivat työvälineenä kasvattajalle. Opinnäytetyössä havainnollistetaan konkreettisesti työskentelymateriaalit ja työskentelyn toteutusvaiheet. Taideilmaisu virittää ja mahdollistaa lapsen tunneilmaisun sekä tukee lapsen identiteetin kehittymistä.

Kuva 13: Diplomi

7 POHDINTA

Opinnäytetyön aihe on kypsynyt mielessäni koko sosionomi-opintojeni ajan vuodesta 2012 asti. Aloitin konkreettisen tutkimussuunnitelman työstön 2014 keväällä, kun opintoihin sisällytettiin taideterapeuttisen kuvataiteen kurssi. Olen opintojeni aikana havainnut, että varhaiskasvatusympäristössä kasvattajien taito ja kuvataiteen kiinnostavuus vaikuttavat lasten kanssa toteutettavaan kuvataidetyöskentelyyn. Kuvataiteen painopiste herkästi painottuu tämän kaltaisissa varhaiskasvatusyksiköissä malliaskarteluun, joka ei tue lapsen kokonaisvaltaista kuvallista kehitystä ja lapsen omaehtoista luovuutta. Opiskelujeni ohella olen kiinnittänyt huomiota kasvaviin lapsiryhmiin ja henkilöstön resurssien tiukkaan hallintaan. Tämä ei mielestäni tue lapsen yksilöllistä havainnointia ja kasvattaja-lapsi välistä vuorovaikutussuhdetta.

Opinnäytetyön kautta haluan ilmaista kuvataiteen monipuolisuutta ja tärkeyttä viisivuotiaiden lasten varhaiskasvatusympäristössä. Tämä taideilmaisullinen toimintamalli on tuki ja apu luovan toiminnan käytännön toteutukseen päiväkodin henkilökunnalle. Toimintamalli on keskittynyt pienryhmätyöskentelyn avulla lapsen tarpeiden täyttämiseen ja lapselle mahdollistuu luova ympäristö omaehtoiseen työskentelyyn, jossa kasvattaja on rohkaisija ja kannustaja.

Pienryhmätyöskentelyn tärkeys näkyi työharjoittelujaksosi aikana, jolloin havaitsin hiljaisempien lasten nauttivan yhteisestä hetkestä aikuisen kanssa. Hiljainen ja vetäytyvä lapsi ei välttämättä pääse toteuttamaan ja tuomaan itseään näkyväksi suuressa lapsiryhmässä haluamallaan tavalla. Tämä opinnäytetyö tukee hiljaisempien ja vetäytyvien lasten itseilmaisua sekä kehittää heidän sosiaalisia taitoja pienryhmätyöskentelyn avulla. Varhaiskasvatusyksiköissä kasvattajan tulee mahdollistaa lapselle hänen temperamentilleen sopiva ympäristö, jossa lapsi pääsee turvallisesti toteuttamaan itseään.

Opinnäytetyö antaa kasvattajalle valmiin taideilmaisullisen toimintamallin varhaiskasvatussuunnitelman rinnalle ja madaltaa kasvattajan kynnystä toteuttaa luovaa työskentelyä. Pispalan päiväkodin aikuisten ja lasten kanssa tehty yhteistyö osoitti toimintamallin toimivan käytännössä kiitettävästi.

Opinnäytetyön aikataulu oli tiivis ja toteutui suunnitelmien mukaan. Käytännön toiminta tapahtui kevään 2015 aikana ja lopullinen kirjallinen tuotos syntyi kesän ja syksyn 2015 aikana. Pienryhmätoiminnan haasteeksi ilmenivät lasten poissaolot. Ryhmän kokoa mietittäessä on hyvä huomioida mahdolliset poissaolot. Tämän taideilmaisullisen toimintamallin hyöty tulisi vahvemmin esiin pidemmällä ajanjaksolla, toteutettaessa samalla lapsiryhmällä useampaan kertaan. Pitkäjänteisempi toiminta mahdollistaisi tiiviin ryhmätyöskentelyn sekä sitä kautta lasten ryhmään kuulumisen tunne kasvaisi ja tukisi lapsen identiteetin kehittymistä. Pitkäjänteinen työskentely vahvistaisi ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja luottamusta.

Tutkimussuunnitelmani piti sisällään myös lastentarhanopettajan haastattelulomakkeen, mutta jouduin luopumaan lastentarhanopettajalle tarkoitettua palautelomakkeesta, koska lastentarhanopettaja ei päässyt seuraamaan käytännön toteutusta. Lastentarhanopettajan haastattelun avulla, olisin saanut konkreettista lisätietoa toimintamallin sopivuudesta ikätasoon nähden, toimintamallin houkuttelevuudesta ja sen toimivuudesta varhaiskasvatusympäristössä. Käytännön toteutuksen raportoinnissa jouduin kuitenkin nojautumaan vahvasti omiin havaintoihin, ennalta perehdyttyyn teoriatietoon ja lapsilta kerättyyn palautteeseen. Yksi tavoitteistani oli herättää kasvattajien kiinnostus kuvataidetyöskentelystä ja erityisesti niiden henkilöiden kiinnostuksen aktivointi, jotka eivät koe kuvataidetta vahvuudekseen. Päiväkodin henkilökunnalle, toimintamallin käytännön toteutuksen yhteyteen kohdennetun palautelomakkeen pois jäämisen vuoksi, tavoitteeni ei kokonaisuudessaan toteutunut. Henkilökunnan kiinnostuksen herättäminen jää visuaalisen toimintamallin, kuvien ja selkeän ohjeistuksen varaan. Uskon näiden edellä mainittujen seikkojen rohkaisevan, myös niitä kasvattajia, jotka kokevat kuvataidetyöskentelyn itselleen haastavaksi.

Opinnäytetyö antoi valmiudet pienryhmän hallintaa ja suoriuduin siitä hyvin. Ennen käytännön kokeilua hankittu teoriatieto tuki omaa ohjausta pienryhmässä ja kasvattajan roolin sisäistäminen kiteytyi käytännön toiminnan kautta. Erittäin tärkeäksi koin valokuvauksen ulkoistamisen. Tämä mahdollisti täysivaltaisen läsnäolon ryhmässä, ilman häiriötekijöitä. Toiminnallisen osuuden päätyttyä, analysoinnin ja havainnot kirjoitin lopulliseen muotoon. Opinnäytetyössäni on etnografisia vaikutteita. Nauhoitin lasten kanssa käydyt keskustelut ja litteroin ne kirjalliseen raporttiin. Lasten aja-

tukset ja mietteet tukevat työn teoriapohjaa ja virittävät lukijaa käytännön prosessin tunnelmaan.

Yksi innoittajista tähän aihealueeseen, oli Talentia lehden julkaisu (Erikoisnumero 2, 2014), jossa käsiteltiin kuvataidekasvatusta ja sen toteutumista varhaiskasvatusympäristössä. Tämä erikoisnumero sai minut intensiivisesti paneutumaan taidekasvatuksen maailmaan ja sitä kautta tuomaan tulevaisuuden sosionomina taidekasvatusta myös omaan käytännöntyöhön ja lasten varhaiskasvatusarkeen.

Teoriaosuudesta nostin esiin tärkeimpinä huomioina viisivuotiaan lapsen kuvataidetyöskentelyn mahdollistamisen. Taidetyöskentely tuo lapselle iloa ja kehittää lapsen itsetuntoa sekä ilmaisua. Pienryhmän avulla lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja varhainen puuttuminen haastavissa tilanteissa helpottuu. Luovassa pienryhmätyöskentelyssä positiivisen palautteen antaminen helpottuu ja vahvistaa lapsen itsetuntoa. Opinnäytetyöni lähdemateriaalina olen käyttänyt erilaisia tiedonlähteitä eri vuosikymmeniltä ja pyrkinyt seuraamaan tämän hetken ajankohtaisia media-aiheita.

Opinnäytetyön toiminnallinen osio pitää sisällään kaksi taideilmaisullista toimintamallia, jotka on toteutettu käyttäen taideterapeutista menetelmää kertaalleen yhteistyötahon Pispalan päiväkodin lasten kanssa. Toteutus oli onnistunut ja helppo työstää kattavan suunnittelun ja teorian tiedon avulla. Toimin itse opinnäytetyössä tutkijan, havainnoijan, ohjaajan ja kasvattajan roolissa. Tämä opinnäytetyö antaa valmiin suunnitelman kuvataidetyöskentelyyn päiväkodissa. Toimintamalli on helppo työstää yhden aikuisen johdolla. Materiaalihankinnat ja kierrätysmateriaalien keräys tulee aloittaa hyvissä ajoin ja aktivoida myös lasten perheet mukaan kierrätysprosessiin.

Taideilmaisullinen toimintamalli on kattava kokonaisuus lapsen kehityksen tueksi varhaiskasvatukseen. Toiminnallisen osuuden lopussa järjestetty taidenäyttely, antaa valmiudet kasvatuskumppanuuden tehostamiseen. Rakensin taidenäyttelyn päiväkodin tiloihin. Lisäksi havainnoin, että taidenäyttelyssä lapset olisivat voineet esitellä työt vanhemmille ohjaajan johdolla, jolloin kasvatuskumppanuus olisi näkynyt isommin työssäni. Mielestäni on tärkeää, että lapsi pääsee esiin isossa ryhmässä ja koen, että vanhempien läsnäolo on tärkeä seikka lapsen itsetunnon kasvulle. Lisäksi olen havainnut, että lapsen oman työn esittely ja korostaminen antavat lapselle mieli-

hyvää. Opinnäytetyö mahdollistaa aktiivisen kasvatuskumppanuuden materiaaliha-
kintojen avulla sekä taidenäyttelyn mahdollistamisen kautta.

Henkilökohtainen tavoitteeni oli tuoda varhaiskasvatukseen valmis taideilmaisullinen
toimintamalli, joka tukee lapsen kehitystä ja kasvua. Halusin oppia lisää kuvataide-
kasvatuksen ja erityisesti kuvataideterapeuttisen toiminnan vaikutuksesta lapsen ke-
hityksessä. Pyrin opinnäytetyöni avulla luomaan uskottavaa teoretietoon pohjautu-
vaa luovaa toimintaa varhaiskasvatustyöhön.

Omien tavoitteiden lisäksi, olen saanut konkreettista tietoa tutkimuksellisesta työt-
teesta toimintatutkimukseni kautta sekä kehittynyt sisäistämään sosionomin valmiuk-
siin kuuluvia pedagogisia luonteenpiirteitä, kuten asiakkaiden tavoitteellinen tukemi-
nen ja ohjaus. Tätä opinnäytetyötä toteuttaessa, olen saanut onnistumisen tunteita ja
kehittänyt omaa ammatti-identiteettiä. Tavoittelen taideilmaisullisen toimintamallin
virittävän myös muita ammattikasvattajia samaan tunnetilaan.

Toimintatutkimus, eli toiminnallinen opinnäytetyö on luonteeltaan käytännönläheistä
ja tämä tutkimusmetodi sopi hyvin tapaani toimia. Pyrin käytännöntoteutuksessa ha-
vainnoimaan tarkasti ohjauksen ohella lasten toimintaa, ajatuksia, tunteita ja työsken-
telyä. Kuvat ja nauhuri toimivat tärkeinä työkaluina toteutuksen ajan. Olen kehittänyt
omaa havainnointikykyä tämän opinnäytetyö prosessin aikana ja saanut tärkeää ko-
kemusta lapsihavainnoinnista. Havainnoinnissa nousi esiin lapsen eettinen kunnioi-
tus. Havainnot tulee esittää juuri sellaisina, kuin lapsi ne tuo esiin. Lapsen ajatuksia
ei tule johdatella tai merkitystä muuttaa. Olen pitänyt tärkeänä tässä työssä yksilön
kunnioitusta ja huomionut sen käytännön toiminnassa ammattitaitoisesti. Taideil-
maisullisessa toimintamallissa on huomioitu lapsen omaehtoisuus ja käytännön työ-
skentelyssä kunnioitettu lapsen omaa tapaa toimia ja luoda. Jokainen ryhmänjäsen saa
toteuttaa itseään omaehtoisesti luovin keinoin. Luova työskentely pohjautuu lapsen
omatoimiseen ideointiin ja kannustaa lasta oman mielikuvituksen käyttöön. Opinnäy-
tetyössä lapsille ei ole tarkoituksella asetettu tarkkoja rajoja ja toimintatapoja.
Lapselle on mahdollistettu puitteet tunneilmaisulle ja omaehtoiselle luovalle toimin-
nalle.

Opinnäytetyöni jää Pispalan päiväkodin käyttöön ja mahdollisuuksien mukaan sitä voi jatkotyöstää ja kehittää lisätiedon karttuessa. Jatkotyöskentelylle opinnäytetyöni avaa uuden mahdollisuuden, kun päiväkodin henkilökunta testaa kuvataideilmaisullista toimintamallia useaan kertaan käytännössä. Konkreettinen tieto lastentarhanopettajilta ja lastenohjaajilta auttaa kehittämistyössä ja jatkotyöskentelyssä. Jatkotutkimuksena voisi olla tutkimus siitä millaiseksi lastentarhanopettajat ja lastenohjaajat kokevat taideilmaisullisen toimintamallin pitkällä ajanjaksolla heidän itse työstettäessä käytännön toimintamallit. Opinnäytetyöni mahdollistaa ja tukee pienryhmätyöskentelyn avulla aikuisen ja lapsen sekä ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta. Jatkotutkimuksena voisi olla tutkimus siitä kuinka lastentarhanopettajat ja lastenohjaajat kokevat taideilmaisullisen toimintamallin toimivuuden pitkällä ajanjaksolla heidän itse työstettäessä käytännön toimintamallit.

Kasvattajan rooli pienryhmätyöskentelyssä korostuu. Kasvattajan ei tarvitse johtaa tarkasti sanoittaen toimintaa vaan antaa lapselle aikaa ja mahdollisuus kertoa ajatuksistaan avoimesti. Kasvattaja on kuuntelija, joka ei johdattele lasten ajatuksia oman tahtonsa mukaisesti, vaan osoittaa aitoa uteliaisuutta ja läsnäoloa lapsen sanoittaessaan toimintaansa.

Haarakangas pohtii kirjassaan kuinka pystyisimme säilyttämään pienen lapsen uteliaisuuden, mielikuvituksen rajattomuuden ja ihmetyksen vielä aikuisenakin ja koko elämämme ajan? Kuusivuotias Antoine piirsi, miltä boakäärme näyttäisi ulkoapäin syötyään elefantin. Aikuisten mielestä kuvassa oli ilmiselvästi hattu. ”Kukas nyt hattua pelkäisi?” Sitten Antoine oli piirtänyt boakäärmeen sisältäpäin, ”jotta isot ihmiset ymmärtäisivät asian”. Kuusivuotiaan Antoine mielestä aikuisille täytyy aina selittää kaikki. Haarakankaan mukaan Antoine rupesi aikuisena lentäjäksi ja kirjoitti lastenkirjan Pikku prinssi. (Haarakangas 2011, 125.)

LÄHTEET:

Ahonen, T. & Lyytinen, H. & Lyytinen, P. & Nurmi, J-E. & Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo:WSOY.

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisuus, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi Oy

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä:PS-kustannus.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Case, C. & Dalley, T. 1992. The handbook of art therapy. London. Routledge. Viitattu 6.11.2015

Haarakangas, K. 2011. Voimistava läsnäolo Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Jyväskylä:PS-kustannus.

Hautala, P-M. & Honkanen, E. 2012. Kuva kantaa. Kuvataideterapian kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Pori: Vammalan kirjapaino Oy

Helenius, A. 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Aili Helenius & Riitta Korhonen (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja – kehitykseen. Helsinki:WSOY, 56–65.

Heikkilä, M. & Välimäki, A-L. & Ihalainen, S-L. (2007) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Jaakkola, H. 2014. Tukea kasvuun ja oppimiseen. Talentia lehden erikoisnumero Kasvu 2, 27.

Jarasto, P. & Sinervo, N. 2000. Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Kaipio, P. 2000. Päivähoitoyhteistyö kasvatusyhteisönä ja sen johtaminen. Teoksessa Jouko Haapamäki; Kalevi Kaipio, Soili Keskinen, Ilkka Uusitalo & Maria Kuoksa Yhteisö kasvattaa – päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki:Tammi, 93–139.

Karppinen, S. 2001. Kädentaidot – väline itsen ja ympäristön hahmottamiseen. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Taiteen ja leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 106–119.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Tunne itsesi suomalainen. Helsinki: WSOY.

Kolb, D. 1984 *Experiential learning. Experience as a source of learning and development*. Englewood Cliffs. Nj: Practice Hall. Viitattu 6.11.2015

Laine, K., Olsson, A., Peurala, L., Saine, M. & Silvola A. ”Oho, nyt tää lähti lentoon!” –kuvataideterapeuttinen toiminta varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hautala, P-M. & Honkanen, E. (toim.) 2012. Kuva kantaa. Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D. Muut julkaisut 1/2012.Pori. Vammalan kirjapaino Oy.

Lämsä, A.-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Acta Universitas Ouluensis E 102. Oulun yliopisto.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa:Pedatieto.

Mäkinen, M. 2011. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa Hujala Eeva ja Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 95–108.

Opetushallitus. 2010. Esiopetuksen oppimissuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Pentikäinen, L. 2006. Kuvataidekasvatuksen poluilla. Teoksessa Tuula Tarkkonen & Pirkko Sassi (toim.) *Lapsi ja taide – puheenvuoroja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Cultura, 27–35.

Piironen, L. 2001. Tutkiva oppiminen ja kokonaisvaltainen opetus taide- ja kulttuurikasvatuksessa. Teoksessa Leena Hyvönen & Eila Lindfors *Tehäydessä! – Taide- ja taitokasvatuksen tulevaisuus*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan se-
losteita ja katsauksia 1/2001. Oulu: Oulun yliopistopaino, 31–37.

Rankanen, M. & Hentinen, H. & Mantere, M-H. 2007. *Taideterapian perusteet*. Helsinki: Duedecim.

Rusanen, S. 2007. *Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 77. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Räsänen, M. 2000. *Sillanrakentajat. Kokemuksellinen taiteen ymmärtäminen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Stakes 2005. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. 2005. Saarijärvi: *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Viitattu 15.1.2015. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Tampereen kaupungin www-sivut. Viitattu 7.8.2015. <http://www.tampere.fi>

Tasala, M. 2014. *Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä*. *Talentia* lehden erikoisnumero Kasvu 2, 9-11.

Vilka, Hanna 2010. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Viitattu 26.11.2014 http://vilka.fi/hanna/toiminnallinen_ont.pdf

Välimäki, A-L. 2009. Taidekasvatuksen oivallus lasten vanhemmille. Teoksessa Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen & Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Oppaita 3. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 80–83.

Wallin, K. 2000. Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Hämeenlinna: Karisto Oy

Woolfson, R. 2001. Virkku vekara. Tue lapsesi kehitystä. Helsinki:WSOY

Kuvalähde: <https://www.google.fi/search/kuva/smile>

LIITE 1: Palautelomake lapsille

Päivämäärä: _____

Taiteilmaisullisen toimintamallin aihe: _____

kuvalähde; <https://www.google.fi/search/kuva/smile>

LIITE 2: Vanhemmille lähetetty esitietolomake lapsesta.

Hei vanhemmat;

Olen kolmannen vuoden sosionomi opiskelija ja toteutan opinnäytetyöni Pispalan päiväkodissa. Opinnäytetyöni aihe on taideilmaisullinen toimintamalli 5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusympäristöön.

Toimintatutkimukseni pitää sisällään 2 taideilmaisullista toimintamallia, joihin lapset pääsevät osallistumaan. Toteutan toimintamallit kevään 2015 aikana päiväkodin tiloissa pienryhmätyöskentelyinä. Tarkoituksena on kerätä lasten mielteitä kuvataide-työskentelystä ja tallentaa ne lopulliseen tuotokseen.

Lapsen nimi:

Lapsen ikä:

Saako lapsesi osallistua taideilmaisullisen toimintamallin käytännön työskentelyyn?

___ kyllä ___ ei

Saako lastasi valokuvata?

___ kyllä ___ ei ___ kyllä niin, ettei lapsen henkilöllisyys selviä kuvasta

Saako lapsesi etunimeä käyttää työssä?

___ kyllä ___ ei

Saako lapsesi ikää käyttää työssä?

___ kyllä ___ ei

Ystävällisin terveisin,

Eeva-Maija Palmi

p. 040 0825 291

LIITE 3: Toimintamalli 1

HYVÄ YSTÄVÄ

kesto arv. 1,5h

Välineet ja kierrätysmateriaalit:

Välineet ja kierrätysmateriaali:

- a. Peitevärit
- b. Siveltimet ja maalarinteippi, jolla kiinnität tapettipaperin lattiaan työstön ajaksi.
- c. Huopatussit tai esimerkiksi vahavärit
- d. Silkkikukkaset (sekajäte, Kodin Ykkönen)
- e. Kangaspalat (sekajäte, Eurokangas)
- f. Maalialustat (muovijäte ja metalli, elintarvikepurkeista)
- g. Tapettikirja (sekajäte Kodin Ykkönen)
- h. Lattiasuoja maalauksen ajaksi (sekajäte, muovijäte, Kodin Ykkönen)
- i. Liima, liimatikut ja liima-alustat (jäätelöpuikon tikut ja metallikansi elintarvikepurkista)
- j. Vanha lakana tai iso kangaspala, sakset isot ja pienet, nuppineulat (kierrätys ja uusiokäyttö)
- k. Styrox-levy (sponsoroi Rautia Toikkonen, Ylöjärvi)
- l. Muotti lasten piirustusten leikkaukseen. (muovikansi elintarvikepurkki, lautanen tai kakkuvuoan pohja)

Toteutus:

- 1) Esivalmistelu ohjaajalle; Pingota vanha kierrätyslakana tai kangas styrox-levyn päälle nuppineuloilla.
- 2) **Aloitus:** Esittäytyminen ryhmässä, pienessä ringissä. (Nimilaput)
- 3) **Virittäytyminen** päivän teemaan ”hyvä ystävä” (pienessä ringissä). Ohjaajan johdolla käydään keskustelua aiheesta: Millainen on hyvä ystävä? Mitä hyvän ystävän kanssa on kiva tehdä? (Ajatukset nauhoitetaan ja kirjataan)
- 4) **Työskentelyvaihe**, ensimmäinen ohjeistus: Maalaa tai piirrä tapettipaperille ”hyvä ystävä” aiheeseen liittyvä tuotos. Lapset saavat tapettikirjasta valita itselleen mieluisen tapetinpalan, johon alkavat työstämään teosta.
- 5) **Jakaminen & liittäminen:** Valmis työ leikataan tapettipalasta kehikkoa (ämpärin kansi) ja apuviivoja hyödyntäen ja kiinnitetään varsinaiseen isoon styrox-tauluun nuppineuloin. Jokainen saa vuorollaan esitellä työnsä ryhmälle ohjaajan esittäessä lisäkysymyksiä.
- 6) Ohjaaja esittelee seuraavaan työstöön käytettävät kierrätysmateriaalit ja kertoo lapsille mistä ne ovat peräisin. Asettelee ne samalla lattialle lasten saataville. Kun kaikki työt ovat kiinnitetty styrox-levyyn, niin lapset saavat koristaa ja suunnitella taulun kokonaisuudeksi. Lapset saavat vapaasti käyttää materiaaleja, kuten kankaan palasia, erikokoisia pensseleitä, huopatusseja, silkikukan terälehtiä, peite- ja vahavärejä.
- 7) **Lopetus:** Vapaamuotoinen keskustelu kuvataidetoteutuksesta ja -tuotoksesta. Lopuksi lapsilta kerätään palaute suullisesti tai lomakkeella.

Muista dokumentointi: Työhön liitetään jälkikäteen lasten ajatuksia ja mietteitä aiheesta ”Hyvä ystävä”.

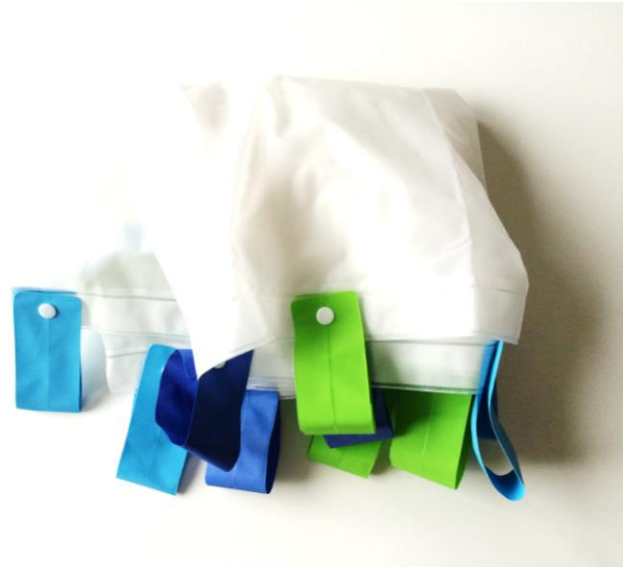
LIITE 4: Toimintamalli 2

KESÄMUISTO – KALARETKI

kesto arv. 1.5h

Välineet ja kierrätysmateriaali:

Välineet ja kierrätysmateriaali:

- a. Muovikorkit (uusiokäyttö, muovijäte)
- b. Liima, liimatikut ja liima-alustat (jäätelöpuikoin tikut ja metallikansi elintarvikepurkista)
- c. b. Siveltimeet ja maalarinteippi, jolla kiinnität tapettipaperin lattiaan työstön ajaksi.
- d. Peitevärit
- e. Vanha lakana tai iso kangaspala, sakset isot ja pienet, nuppineulat (kierrätys ja uusiokäyttö)
- f. Lattiasuoja maalauksen ajaksi (vanha suihkuverho; sekajäte, muovijäte, Kodin Ykkönen)
- g. Tapettikirja (sekajäte Kodin Ykkönen)
- h. Askartelukide ja paljetti (uusiokäyttö)
- i. Huopatussit tai esimerkiksi vahavärit
- j. Maalialustat (huom. muovijäte ja metalli, elintarvikepurkeista)
- k. Styrox-levy (sponsoroi Rautia Toikkonen, Ylöjärvi)
- l. Muovikansi, tapettipaperin leikkausta varten.

Toteutus:

- 1) Esivalmistelu ohjaajalle; Muotoile styrox-levystä mattopuukolla iso kala. Pingota vanha kierrätyslakana tai kangas styrox-levyn päälle nuppineuloilla.
- 2) **Aloitus ja virittäytyminen:** Tuokio aloitetaan virittäytymällä päivän teemaan ”kesämuisto–kalaretki” pienessä ringissä. Ohjaajan johdolla käydään keskustelua aiheesta: Missä olet ollut kesäretkellä? Kenen kanssa olet ollut kesäretkellä? Missä haluaisit tulevana kesänä käydä retkeilemässä?
- 3) **Työskentely:** Lapsille jaetaan tapettipaperia, johon lapset saavat vapaasti työstää kesämuistonsa maaleilla, huopatusseilla tai vahaväreillä.
- 4) Ämpärin kantta ja apuviivaa hyödyntäen työ leikataan irti tapettipaperista.
- 5) **Jakaminen & liittäminen:** Jokainen saa vuorollaan kertoa mitä teos esittää.
- 6) Ohjaaja esittelee seuraavaan osioon tarkoitetut materiaalit ja kertoo mistä kierrätysmateriaalit on hankittu.
- 7) Lapset maalaavat ja koristelevat kalan kierrätysmateriaaleilla ja maaleilla.
- 8) Muovikorkit liimataan kallalle suomuiksi. Paljeteilla ja kimalteella viimeistellään kala.
- 9) **Lopetus:** Lopuksi keräännymme piiriin ihastelemaan työtä ja keskustelemme sen toteutuksesta. Lopuksi lapsilta kerätään palaute suullisesti tai lomakkeella.

Muista dokumentointi: Työhön liitetään jälkikäteen lasten ajatuksia ja mietteitä aiheesta ”Kesämuisto–kalaretki” sekä styrox-kalan viereen kiinnitetään jokaisen oma teos kesämuistostaan.

Kasvatuskumppanuutta tukien, taideinstallaatiot voi laittaa esille esimerkiksi taide näyttelyksi. Näin ollen lapsi pääsee sanoittamaan vanhemmilleen ajatuksia käytännön työskentelystä ja mitä valmiit työt ilmentävät.